

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Vodohospodářské objekty v povodí Kotojedky

Bakalářská práce

Vedoucí práce: RNDr. Aleš Létal, Ph.D.

Olomouc 2021

Dominika MUCHOVÁ

Bibliografický záznam

Autor (osobní číslo):	Dominika Muchová (R18078)
Studijní obor:	Regionální geografie
Název práce:	Vodohospodářské objekty v povodí Kotojedky
Title of thesis:	Water management objects in the Kotojedka river catchment
Vedoucí práce:	RNDr. Aleš Létal, Ph.D.
Rozsah práce:	82 stran, 1 vázaná příloha
Abstrakt:	Bakalářská práce se zabývá vodohospodářskými objekty v povodí Kotojedky. Součástí práce je aplikace získaných poznatků pro turistický ruch.
Klíčová slova:	Vodohospodářské objekty, Kotojedka, vodní mlýn, potok
Abstract:	This bachelor's thesis deals with the research of watermills and other historic water management structures in Kotojedka river catchment. The results of the research were applied in tourism.
Keywords:	Water management, Kotojedka, watermill, river

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením
RNDr. Aleš Létal, Ph.D. s použitím odborné literatury uvedené v seznamu zdrojů.

V Olomouci dne 14. května 2021

.....

Dominika Muchová

Poděkování patří především mému vedoucímu bakalářské práce RNDr. Aleši Létalovi, Ph.D. za ochotu při vedení práce, odborné rady a cenné připomínky. Rovněž bych chtěla poděkovat panu Jindřichu Novákovi, Pavlovi Němcovi a všem majitelům a pamětníkům za pomoc při tvorbě bakalářské práce. Na závěr bych chtěla vyjádřit velké díky mé rodině a přátelům, kteří mi byli podporou po celou dobu mého studia.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Dominika MUCHOVÁ
Osobní číslo: R18078
Studijní program: B1301 Geografie
Studijní obor: Regionální geografie
Téma práce: Vodohospodářské objekty v povodí Kotojedky
Zadávající katedra: Katedra geografie

Zásady pro vypracování

Cílem bakalářské práce je identifikovat, zmapovat a kategorizovat existující vodohospodářské objekty a úpravy vodních toků v povodí Kotojedky. Autorka na základě studia archivních materiálů, mapových zdrojů, lidarových dat (DMR5G) a provedeným terénním šetřením detailně zmapuje zájmové území. V případě již zaniklých objektů se pokusí lokalizovat a zdokumentovat současný stav v okolí objektů. Během řešení práce bude úzce spolupracovat s odbornou veřejností řešící danou problematiku. Ze získaných materiálů a informací se pokusí navrhnout konkrétní využití získaných poznatků pro podporu turistického ruchu v regionu.

Rozsah pracovní zprávy: 5 000 – 8 000 slov
Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná

Seznam doporučené literatury:

Kolektiv (2017): Koryčany. Vydavatelství F.R.Z. agency, Brno, 104 s.
LUNÁK, J. (1997): Naše mlýny v proměnách času. Návrat, Brno, 251 s.
OUBEK, Jan et al. (2010): Vodní a větrné mlýny. Občanské sdružení ochránců přírody Valašské Meziříčí, 43 s.
PALUČKOVÁ, L. (2010): Zdouňky: historie a současnost. Vydavatelství F.R.Z. agency, Brno, 79 s.
ROTSCHEDL, J. (2001): Mikroregion Zdounecko: stručný průvodce dějinami a současností. Jiří Rotschedl, Zdounky, 95 s.
ŠTĚPÁN, L. a kol. (2008): Dilo mlynářů a sekerníků v Čechách II. Praha: Argo, 316 str.

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Aleš Létal, Ph.D.
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: 30. ledna 2020
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2021

L.S.

doc. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.
děkan

prof. RNDr. Marián Halás, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 30. ledna 2020

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Cíl práce.....	10
3	Metody práce	11
4	Vymezení a charakteristika zájmového území	13
4.1	Vymezení	13
4.2	Fyzickogeografická charakteristika povodí	14
5	Úvod do problematiky vodohospodářských objektů	26
5.1	Vodní mlýny.....	26
5.2	Mlýnské náhony	36
5.3	Retenční nádrž.....	36
6	Vodohospodářské objekty v povodí Kotojedky.....	37
6.1	Cetechovice	39
6.2	Roštín	42
6.3	Lebedov	47
6.4	Těšánky	50
6.5	Zdounky	51
6.6	Troubky-Zdislavice	52
6.7	Cvrčovice	55
6.8	Skržice-Olšina	57
6.9	Šelešovice.....	58
6.10	Drahlov	60
6.11	Zlámanka	61
6.12	Jarohněvice	63
6.13	Lubná.....	65
6.14	Kotojedy	66
7	Sumarizace vodohospodářských objektů.....	68

8	Návrh možného využítí vodohospodářských objektů v povodí Kotojedky v cestovním ruchu.	70
9	Závěr	75
10	Summary	76
11	Použitá literatura a zdroje	77
	Příloha	82

1 Úvod

Vodní proud byl prvním přírodním zdrojem energie, které lidstvo začalo vědomě využívat. Vynález vodního kola odstartovalo další významné vynálezy jako je vodní turbína, která je mnohem účinnější než klasické kolo. Počátky vodního kola musíme hledat v civilizacích starého Egypta již před třemi tisíci lety a dále v Asii ve spojitosti s čerpacím kolem (Štěpán, 2000). Vodní pohon a mlýnské zařízení se nadále vylepšovalo a postupně rozšiřovalo do celého světa.

Sílu vodního proudu využívaly nejen mlýny, ale i pily, hamry, papírny a další zařízení. Samotné mlynářství patří mezi nejstarší řemesla. Po objevení i jiných zdrojů energie než byl vodní proud, začal zájem o vodní energii upadat. Vodohospodářské objekty byly postupně rušeny, či přestavovány. Vodní tok byl poté regulován, ať už kvůli rozrůstajícím obcím, rozšíření orné půdy, nebo budování komunikací.

Tato práce se zabývá historickým a současným stavem vodohospodářskými objektů v povodí Kotojedky. Práce se snaží v uceleném přehledu zachytit vodohospodářské objekty v povodí a shromáždit informace, které je důležité uchovat pro příští generace nebo zájemce o daný region.

2 Cíl práce

Cílem této bakalářské práce je identifikovat, zmapovat a kategorizovat existující vodohospodářské objekty a úpravy vodních toků v povodí Kotojedky. Pomocí dostupných dat v podobě archivních map, psaných informací a kontaktem s místními pamětníky byly shromážděny informace o vybraných objektech a výsledky demonstrovat pomocí GIS softwaru v mapové podobě. Kromě uvedených aktivit je součástí řešení práce také terénní výzkum, který byl zaměřen na ověření získaných informací přesnou lokalizaci a dokumentaci současného stavu zaniklých i existujících objektů. Získané materiály a informace budou sloužit k návrhům praktického využití získaných poznatků pro podporu turistického ruchu.

3 Metody práce

Vypracování této práce zahrnuje především studium dostupné literatury, internetových zdrojů, dobových fotografií, historických a aktuálních mapových podkladů a především terénní výzkum v povodí Kotojedky a následné zpracování dat.

Rešerše literatury

Nejdříve proběhla rešerše odborné literatury. Jsou zde popsány jen ty nejvýznamnější prameny, ze kterých je nejvíce čerpáno. Skripta *Základy fyzické geografie 1 – Hydrologie* (Pavelková, 2013) a *Cvičení z fyzické geografie I: hydrologie* (Herber, 1996) byly použity pro obecnou fyzickogeografickou charakteristiku vodního toku Kotojedka. Z publikace *Vodní toky a nádrže: Zeměpisný lexikon ČSR* (Demek, 1984) bylo čerpáno pro charakteristiku vodního toku Kotojedka.

Geomorfologické členění, bylo popsáno dle publikace *Zeměpisný lexikon ČR* (Demek, 2014). Na základě publikace *Klimatické oblasti Československa* (Quitt, 1971) byly vypracovány klimatické poměry v zájmovém území. Zájmové území bylo zařazeno na základě *Biogeografické členění ČR* (Culek, 2013) do bioregionů.

Dílo mlynářů a sekerníků v Čechách (Štěpán, 2000), *Dílo mlynářů a sekerníků v Čechách II.* (Štěpán, 2008) a web *Curia Vitkov* (Curia Vítkov, 2020) byly hlavním pramenem pro popis historie vodohospodářských objektů. Z významných pramenů byl web *Vodní mlýny.cz* (Vodní mlýny, 2017) ze kterého byla čerpána především charakteristika historického strojního vybavení mlýnů, historie samotných mlýnů a fotografie mlýnů v povodí Kotojedky. Pro popis historie obcí sloužila publikace *Mikroregion Zdounecko: stručný průvodce dějinami a současností* (Rotschedl, 2001).

Při studiu vodohospodářských objektů bylo využito především sdělení pamětníků a vlastníků těchto objektů.

Mapové výstupy

Mapové výstupy byly vytvořeny v programu ArcMap 10. 4 a QGIS 3. 12. Jako mapové podklady byly využity prohlížecké služby v režimu WMS, WMTS a AGS: Základní mapa ČR, Digitální model reliéfu 5. generace, Klimatické oblasti České republiky, Data200 (ČÚZK, 2021) a Rozvodnice 4. řádu (CHMI, 2019) a mapy

společnosti ARCDATA. Geodata využitá v práci zahrnovala geodatabáze ArcČR 500, data říční sítě a rozvodnic ve formátu shapefile byly získány z katalogu vodohospodářských objektů DIBAVOD spravované Výzkumným ústavem vodohospodářským T.G. Masaryka.

Pro studium archivních topografické map byl použit geoportál Oldmaps (<https://oldmaps.geolab.cz>) a portál MAPIRE – Historical Maps Online (<https://maps.arcanum.com>).

Terénní výzkum byla realizován v období březen a duben 2021. Byl zaměřen na pořízení fotodokumentace aktuálního stavu vybraných objektů a také případné získání lokálních informací od majitelů objektů nebo pamětníků.

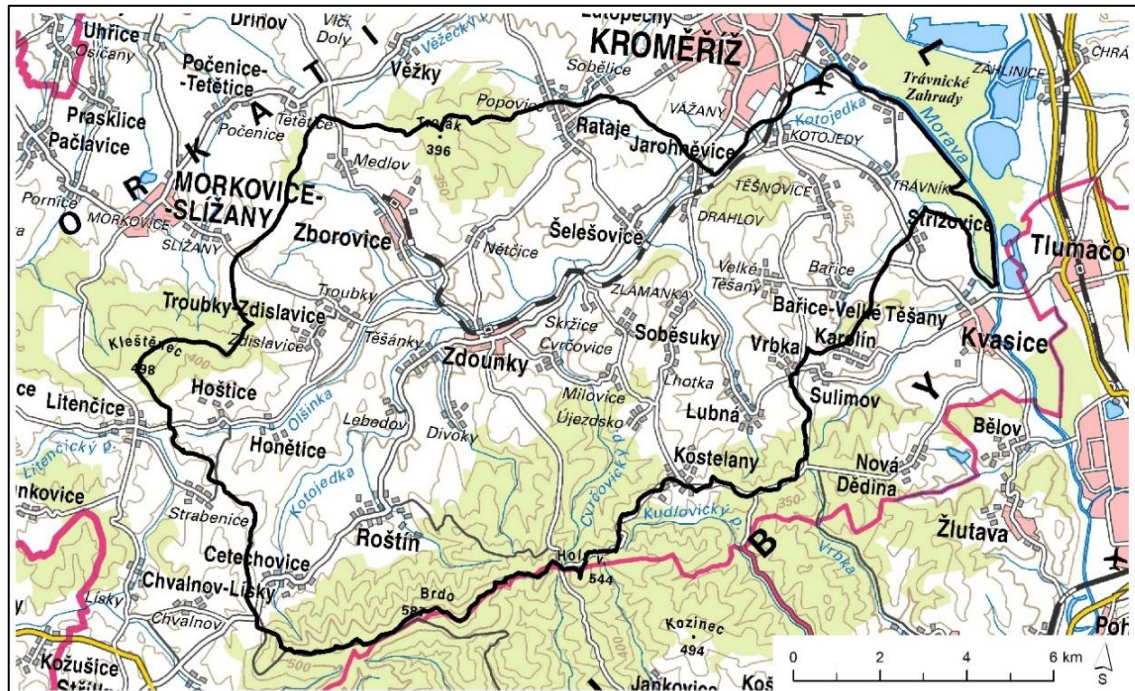
4 Vymezení a charakteristika zájmového území

Povodí Kotojedky se nachází v okrese Kroměříž ve Zlínském kraji.

4.1 Vymezení

Zájmové území (Obr. 1) je vymezeno linií – rozvodnicí, která odděluje povodí Kotojedky od okolních povodí. Rozvodnice vodního toku Kotojedky začíná v Trávnických Zahrádkách (katastrální území Trávník), kde ústí do řeky Moravy.

Pokračuje podél řeky Moravy ke Kvasicím. V této části ústí umělý náhon Dolní Kotojedka do Moravy. Rozvodnice se poté stáčí a prochází mezi obcí Střížovice a Trávník k obci Těšňovice. Směrem na jih prochází obcí Bařice-Velké Těšany, Vrbka a stáčí se k obci Kostelany. Z Kostelan míří k nejvyššímu bodu Chřibů – Brdo (587 m n. m.). Dále směřuje mezi obcemi Cetechovice a Chvalnov. Pokračuje severozápadně přes vrchol Kleštěnec (498 m n. m.) přes silnici mezi Morkovice-Slížany a Troubky severně k vrcholu Troják (396 m n. m.), poté prochází přes obec Rataje směrem k obci Jarohněvice. Poté pokračuje severně k městu Kroměříž a končí v místě svého začátku v Trávnických Zahrádkách.

Obr. 1 Vymezení zájmového území povodí Kotojedky
Zdroj: Prohlížeč AGS – Základní mapy ČR, ČÚZK 2020; vlastní zpracování

4.2 Fyzickogeografická charakteristika povodí

Dle Českého hydrologického pořadí má povodí Kotojedky kód 4-12-02-1050-0-00 (ČHMÚ, 2019). Řeka spadá do III. řádu a patří do povodí Dunaje. Pro výpočty, plochy povodí, délka rozvodnice a délka vodního toku, byl využit software ArcGIS. Vstupní vrstvy byly Digitální geografický model území ČR – Vodní tok (ČÚZK, 2021) a Rozvodnice 4. řádu (ČHMÚ, 2019). Plocha povodí Kotojedky v odborné literatuře je 131,9 km² (Demek, 1984). V software ArcGIS je vypočítaná hodnota plochy povodí 150,5 km². Délka rozvodnice je 65,9 km. Detailní charakteristika je uvedena v následujících podkapitolách.

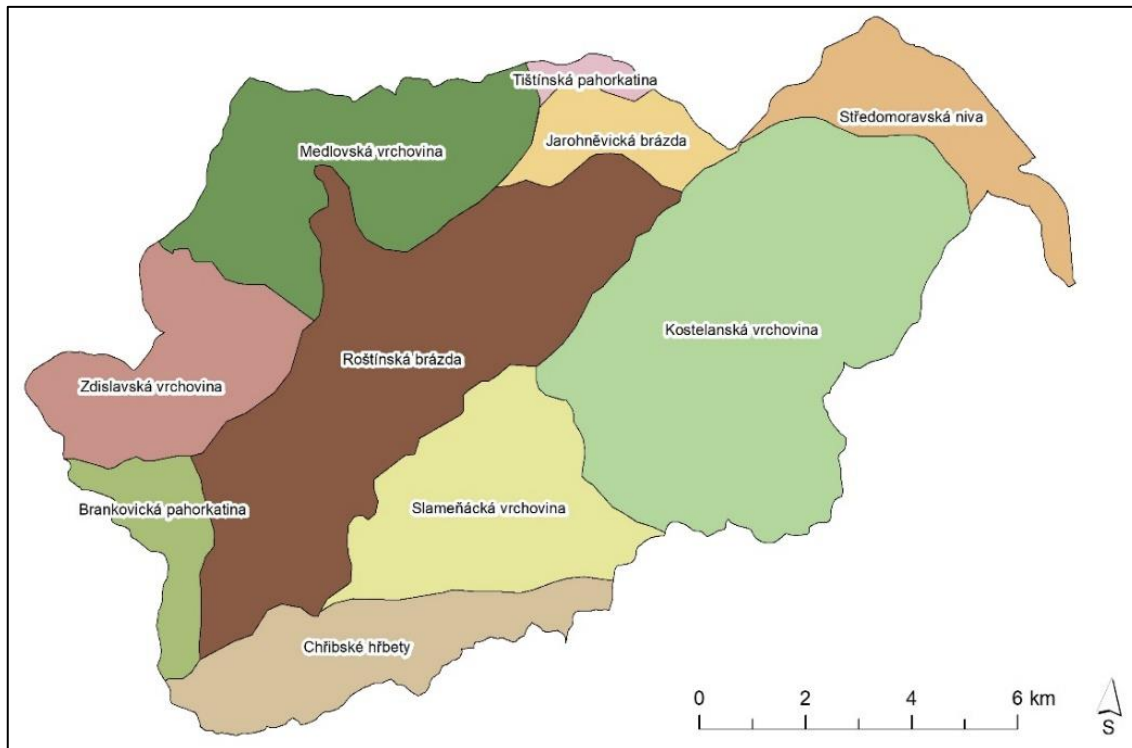
4.2.1 Geomorfologické poměry

Povodí Kotojedky je, co se týče geomorfologického složení, rozmanité. Nejvyšším bodem území je Brdo (587 m n. m.), nejnižším bodem území je ústí Kotojedky do Moravy (185 m n. m.) a průměrný sklon povodí je 32,87 ‰. Území je mírně ukloněné severovýchodním směrem.

Z hlediska geomorfologické regionalizace vymezené území leží v Alpsko-himalájském systému v provincii Západní Karpaty, která se dále dělí na dvě subprovincie – Vněkarpatské sníženiny a Vnější Západní Karpaty. Vnější Západní Karpaty jsou zastoupeny okrskem Středomoravská niva, která se nachází na severu území. Subprovincie Vněkarpatské sníženiny se rozprostírá od jihu přes celé území až k severní části. Náleží sem okrsky Brankovická pahorkatina, Tištinská pahorkatina, Medlovská vrchovina, Zdislavská vrchovina, Jarohněvická brázda, Roštínská brázda, Kostelanská vrchovina, Slameňácká vrchovina, Chříbské hřbety (Obr. 2).

Převládajícím typem reliéfu zájmového území je mírně zvlněná pahorkatina, která je v daném území charakteristická zaoblenými rozvodními hřbety a širokými údolními. Strukturně podmíněné tvary tvoří paleogenní jílovce a pískovce ždánicko-hustopečského souvrství vnější skupiny příkrovů, zčásti překryté sprašemi (Demek, 2014). Jižní část území, která je pramennou oblastí pravostranných přítoků i samotné Kotojedky je zároveň nejvyšší částí povodí. Okrsek Chříbské hřbety je tvořen paleogenními jílovci, slepenci a pískovci převážně račanské jednotky magurské skupiny příkrovů. Georeliéf je členitý vrchovinný s úzkými hřbety se skalními útvary a hlubokými

údolími. Jsou zde také četné mikrotvary na skalních formách a sedla a také časté svahové deformace, převážně sesuvy.

Obr. 2 Geomorfologické okrsky v povodí Kotojedky
Zdroj: CENIA, ČÚZK 2017; vlastní zpracování

Tab. 1 Schéma geomorfologického členění území povodí Kotojedky podle Demka:

Systém	Provincie	Subprovincie	Oblast	Celek	Podcelek	Okrsek
Alpsko-himalájský	Západní Karpaty	Vněkarpatské sníženiny	Středomoravské Karpaty	Litenčická pahorkatina	Bučovická pahorkatina	Brankovická pahorkatina
						Tišťinská pahorkatina
					Orlovická vrchovina	Medlovská vrchovina
						Zdislavská vrchovina
						Jarohněvická brázda
					Zdounecká brázda	Roštínská brázda
						Chřiby
		Slameňácká vrchovina				
		Stupavská vrchovina	Chřibské hřbety			
		Vnější Západní Karpaty	Západní Vněkarpatské sníženiny	Hornomoravský úval	Středomoravská niva	Středomoravská niva

Zdroj: Demek, 2014

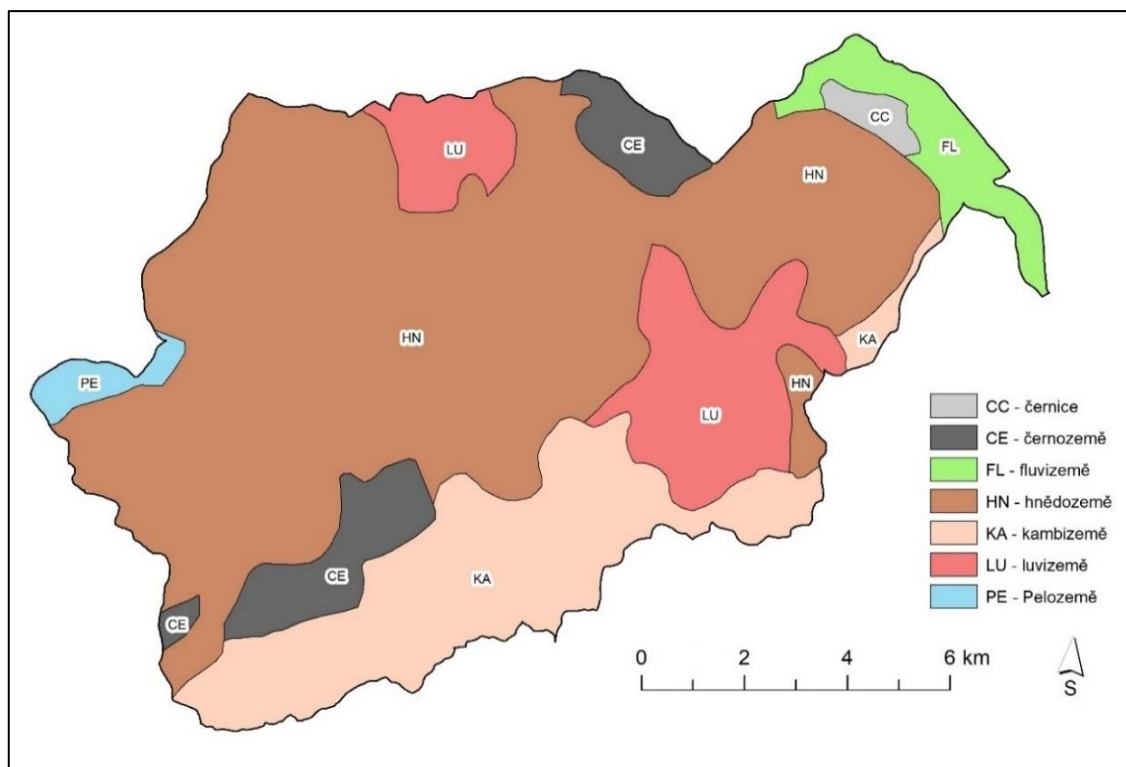
Tab. 2 Plocha a procentuální zastoupení daného okrsku na území povodí Kotojedky

Okrsek	Plocha (km ²)	Procentuální zastoupení na území
Brankovická pahorkatina	4,96	3,30
Tišťinská pahorkatina	1,21	0,80
Medlovská vrchovina	17,98	11,95
Zdislavská vrchovina	12,15	8,07
Jarohněvická brázda	5,02	3,34
Roštínská brázda	33,55	22,29
Kostelanská vrchovina	39,69	26,37
Slameňácká vrchovina	15,63	10,39
Chřibské hřbety	11,49	7,63
Středomoravská niva	8,82	5,86
Zájmové území povodí Kotojedky	150,50	100,00

Zdroj: CENIA, ČÚŽK 2017; vlastní zpracování

4.2.2 Pedogeografická charakteristika povodí

Na území povodí Kotojedky je pestré složení půd. Nejrozšířenějším půdním typem je hnědozem, která vyplňuje cca 60 % vymezeného území. Daný půdní typ patří mezi nejúrodnější půdy u nás, a proto v dané části území převládá orná půda. Dále se zde vyskytuje kambizem, černozem, černice, fluvizem, luvizem, pelozem a v malém zastoupení také pararendzina.

Obr. 3 Půdní typy v povodí Kotojedky
Zdroj: CENIA, ČÚZK 2017; vlastní zpracování

Tab. 3 Plocha a procentuální zastoupení daného půdního typu na území povodí Kotojedky

Půdní typ	Plocha (km ²)	Procentuální zastoupení na území
Hnědozemě	87,84	58,37
Černozemě	9,67	6,43
Luvizemě	17,25	11,46
Černice	1,34	0,89
Fluvizemě	6,16	4,09
Pelozemě	2,05	1,36
Kambizemě	26,19	17,40
Zájmové území povodí Kotojedky	150,50	100,00

Zdroj: CENIA, ČÚZK 2017; vlastní zpracování

4.2.3 Hydrologické poměry

Vodní tok Kotojedka je nejvýznamnějším vodním útvarem území. Její délka je 23,85 km a jedná se o řeku III. řádu. Kotojedka pramení nad obcí Cetechovice v nadmořské výšce 460 m n. m. a poté vtéká do Zdounecké brázdy. Následně protéká údolím severovýchodně směrem ke Kroměříži, kde ústí v nadmořské výšce 185 m n. m.

v místní části Kroměříže zvané Trávnícké Zahrady. Z vybraných charakteristik povodí jsem zvolila několik ukazatelů, které charakterizují vlastní tok i povodí.

Střední šířka povodí (b) – udává poměr plochy povodí a délky vodního toku (Pavelková, 2013):

$$b = \frac{P}{L} = \frac{150,5}{23,8} = 6,32$$

P – plocha povodí (km^2)

L – délka vodního toku (km)

Koeficient souměrnosti plochy povodí (K_s) – udává plochu pravé části povodí k jeho levé části. Hodnota koeficientu nabývá hodnot 0 až 1. Povodí je asymetričtější, čím je hodnota koeficientu vyšší (Ruda, 2014).

$$K_s = \frac{|P_P - P_L|}{P} = \frac{|89,3 - 61,2|}{150,5} = 0,19$$

P_L – součet ploch povodí levostranných přítoků

P_P – součet ploch povodí pravostranných přítoků

P – plocha povodí (km^2)

Koeficient souměrnosti povodí Kotojedky nabývá hodnoty 0,19 tzn. že povodí Kotojedky je značně souměrné.

Tvar povodí (α) – lze vypočítat pomocí poměru střední šířky toku k délce toku (Herber, 1996):

$$\alpha = \frac{b}{L} = \frac{6,32}{23,8} = 0,27$$

b – střední šířka povodí

L – délka povodí (km)

Dále můžeme zjistit typ tvaru povodí díky hodnotám plochy povodí (P) a charakteristiky povodí (α). Povodí se rozdělují do 3 kategorií dle Herbera a Sudy:

Tab. 4 Charakteristika tvaru povodí

Tvar povodí	Plocha (P) do 50 km ²	Plocha (P) přes 50 km ²
protáhlý	menší než 0,24	menší než 0,18
přechodný	0,24 až 0,26	0,18 až 0,20
vějířovitý	více než 0,26	více než 0,20

Zdroj: Herber, 1996

Plocha povodí je větší než 50 km² a α je 0,27. Povodí Kotojedky je tedy vějířovité.

Pro výpočet průměrné výšky povodí byla využita vrstva Digitální geografický model území ČR – Vrstevnice a DMR 5G (ČÚZK, 2021). Nejvyšším bodem povodí je Brdo (587 m n. m.). Na hranicích rozvodnice povodí Kotojedky jsou vrcholy Holý (544 m n. m.) a Kleštěnec (498 m n. m.). Dalším významným vrcholem je Troják (396 m n. m.).

Průměrnou výšku povodí (H_p) vypočítáme pomocí minimální a maximální nadmořské výšky (Pavelková, 2013):

$$H_p = \frac{(H_{min} + H_{max})}{2} = \frac{183,7 + 587,0}{2} = 385,35$$

H_{min} – minimální nadmořská výška v povodí (m n. m.)

H_{max} – maximální nadmořská výška v povodí (m n. m.)

Průměrný sklon povrchu povodí (I) – vyjadřuje sklonové poměry. Hodnota se udává v promilích (‰). Ve výpočtu se zohledňuje maximální a minimální nadmořská výška a plocha povodí v m² (Pavelková, 2013):

$$I = \frac{(H_{max} - H_{min})}{\sqrt{P}} \times 1000 = \frac{587,0 - 183,7}{\sqrt{150500000}} \times 1000 = 32,87 \text{ ‰}$$

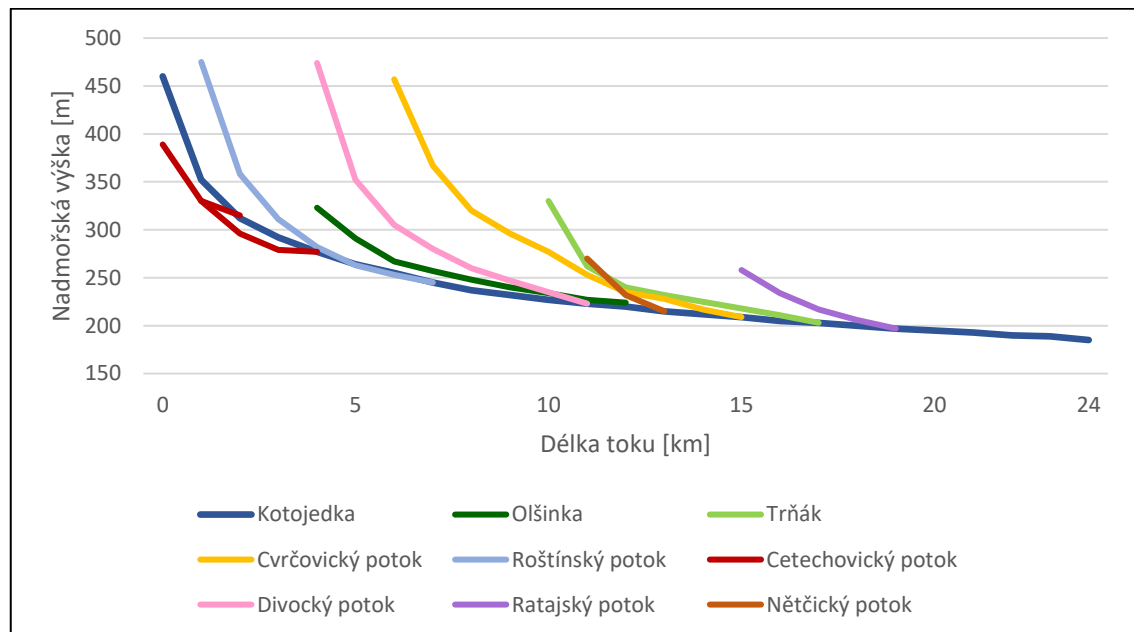
H_{min} – minimální nadmořská výška v povodí (m n. m.)

H_{max} – maximální nadmořská výška v povodí (m n. m.)

P – plocha povodí (m²)

Míra křivolakosti Kotojedky má hodnotu 1,312 což ukazuje na větší míru regulace. Ta je patrná zejména v horním úseku mezi obcemi Cetechovice a Zdounky.

Střední spád toku Kotojedky má hodnotu 11,53 ‰, což koresponduje s geomorfologickými poměry území. Výškový rozdíl pramene a ústí činí na cca 24 km cca 280 m.

Obr. 4 Podélný profil povodí Kotojedky
Zdroj: vlastní zpracování

Hustota říční sítě (k) – vypočítává se jako poměr součtu délek všech vodních toků (na vymezeném území) k ploše danému území (Herber, 1996).

$$k = \frac{\sum L}{P} = \frac{200,5}{150,5} = 1,33 \text{ (km/km}^2\text{)}$$

$\sum L$ – součet délek všech vodních toků (km)

P – plocha povodí (km²)

Dále výslednou hodnotu porovnáme dle Herbera a Sudy a získáme slovní popis hustoty říční sítě:

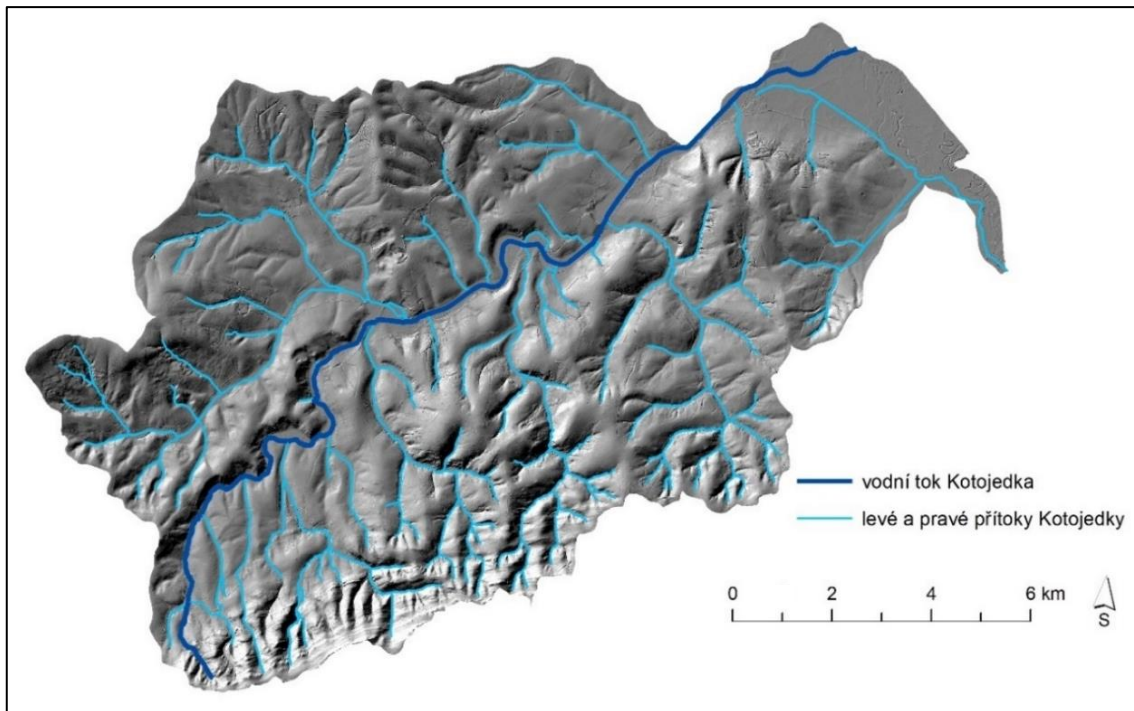
Tab. 5 Hustota říční sítě

Číselná hodnota (km/km ²)	Hustota sítě (slovní označení)
do 0,30	velmi nízká
0,31 až 0,50	nízká
0,51 až 0,70	střední
0,71 až 1,10	vysoká
1,11 a více	velmi vysoká

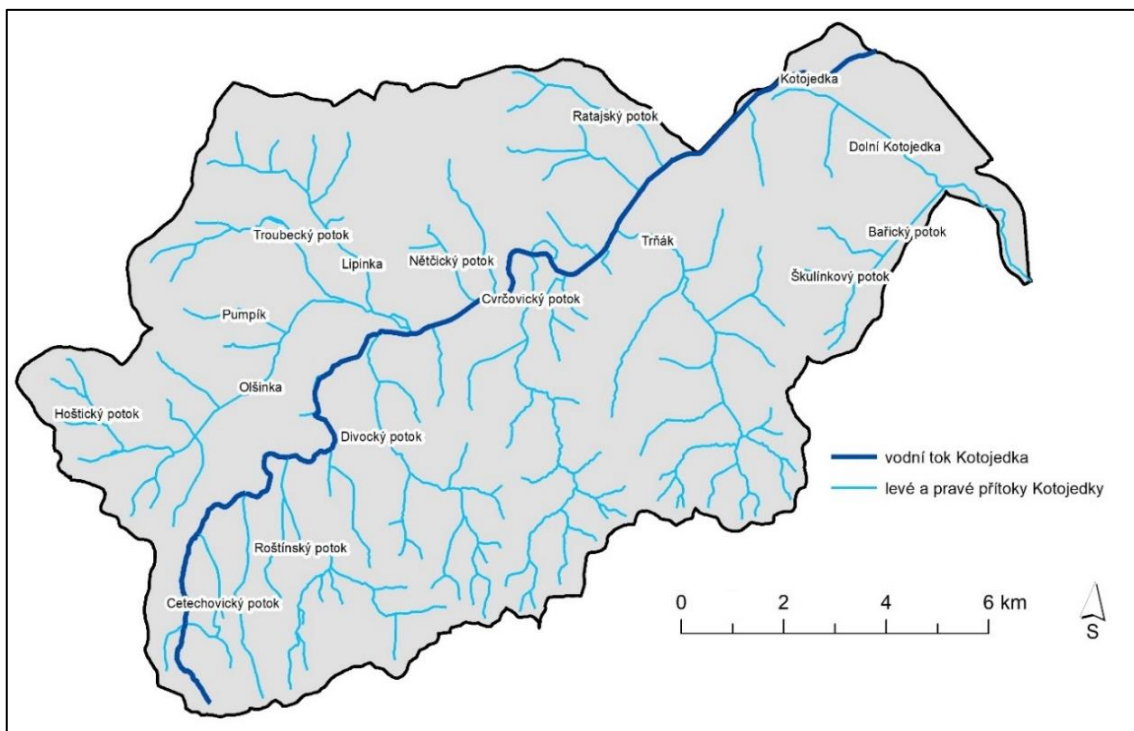
Zdroj: (Herber, 1996)

Hodnota říční sítě v povodí Kotojedky je 1,33 (km/km²). Dle kategorizace hustoty říční sítě v publikaci V. Herbera (1996) povodí patří do kategorie velmi vysoké hustoty říční sítě.

Vodní tok Kotojedka má celkem 8 přítoků, 3 levostranných a 5 pravostranných. Kotojedka pramení cca 1,5 km v Chřibských lesích jižně od Cetechovic v blízkosti Gavendovy skály. Prvním pravostranným přítokem je Cetechovický potok, který má dva prameny. První pramen protéká areálem zámku, kde následně ústí do Kotojedky. Druhý pramen protéká obcí Cetechovice a ústí do Kotojedky asi 2 km severozápadně od obce Cetechovice. Další pravostranný přítok Kotojedky je Roštínský potok, má dva prameny a do Kotojedky ústí před obcí Lebedov. Divocký potok se vlévá do Kotojedky před Zdounkami. Olšinka se pod Stroužníkem (místní název obce Zdislavice-Troubky) spojuje s Lipinou a Troubeckým potokem, potom se vlévá v obci Zdounky. Nětčický potok ústí do Kotojedky za obcí Zdounky. Před obcí Olšina se vlévá do Kotojedky Cvrčovický potok. Trňák pramení jihovýchodně od obce Lubná, kterou protéká, dále teče východně od obce Zlámanky a v Šelešovicích ústí do Kotojedky. Ratajský potok protéká Ratajemi a u Jarohněvic se vlévá do Kotojedky. Posledním tokem je Dolní Kotojedka. Jednalo se o původní koryto Kotojedky, které bylo přebudováno na mlýnský náhon. Protéká místní částí Kroměříže zvané Trávník, pokračuje přes Střížovice a ústí do Moravy u Kvasic.

Obr. 5 Vodní tok Kotojedka a přítoky na podkladu DMR 5G
 Zdroj: ČÚZK, 2021; vlastní zpracování

Obr. 6 Vodní tok Kotojedka a její přítoky
 Zdroj: ČÚZK, 2021; vlastní zpracování

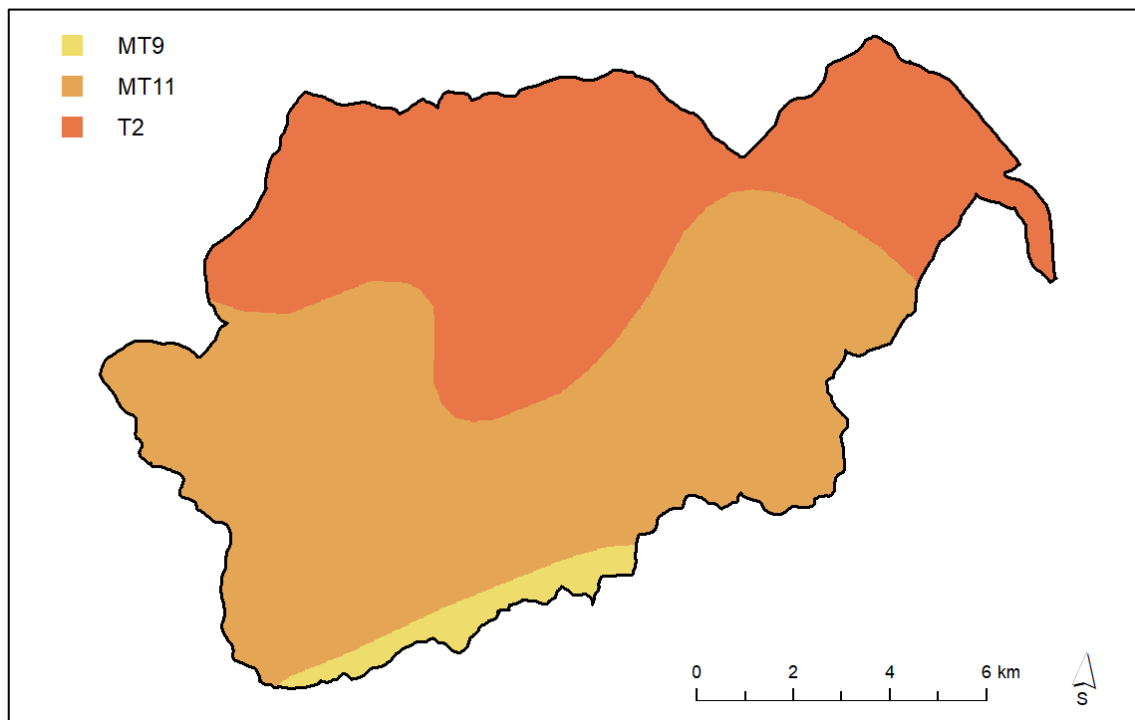
4.2.4 Klimatické poměry

Na území povodí Kotojedky se nachází podle Quitta dvě klimatické oblasti: teplá (T) a mírně teplá (MT), která se dále na tom to území rozděluje na MT9 a MT11 (Quitt, 1971).

Oblast **MT9** je typická krátkým a mírným teplým jarem. Léto je krátké, suché až mírně suché a může být mírné až mírně chladné. Podzim je mírný až dlouhý a zima mírně chladná, suchá až mírně suchá (Quitt, 1971). Tato oblast se nachází na jihovýchodě a je na tomto území nejméně zastoupena.

MT11 se vyznačuje mírně teplým a krátkým jarem. Léto je dlouhé, suché a teplé. Podzim je krátký a mírně teplý. Mírně teplá, krátká zima, která je velmi suchá s krátkým trváním sněhové pokrývky (Quitt, 1971). Oblast se rozprostírá od západu k východu a je jedna z rozšířenějších.

Poslední oblastí je **T2** pro kterou je typické poměrně teplé a krátké jaro. Pro léto platí, že je suché, dlouhé a teplé. Podzim je krátký, teplý až mírně teplý. Zima je suchá až velmi suchá a krátká. Na území se nachází především v severní až severozápadní části území (Quitt, 1971).

Obr. 7 Klimatické oblasti v povodí Kotojedky

Zdroj: Quitt, 1971; vlastní zpracování

4.2.5 Biogeografická charakteristika

Do zájmového území spadají tři bioregiony (Obr. 8): Kojetínský, Chřibský a Ždánicko-Litenčický (Culek, 2013).

Ždánicko-Litenčický bioregion je tvořen nízkou pahorkatinou až vrchovinou na měkkých vápnatých sedimentech. Charakter přechodu je mezi typickými částmi západokarpatské a severopanonské provincie. Převažuje zde 3. dubovo-bokový vegetační stupeň, který je reprezentovaný v nejvyšších částech bohatými západokarpatskými bučinami nižších poloh. V nižších polohách a na jižních svazích se vyskytuje 2. bukovo-dubový stupeň – odpovídá dubohabřinám. Severní část je nereprezentativní, protože je tvořena jednotvárnějším územím bez větší účasti teplomilné bioty. V současnosti v bezlesí převažuje orná půda, častí jsou sady a trávníky na strmých svazích. Také jsou zastoupeny velké komplexy dubohabrových a bukových lesů (Culek, 2013). Na území povodí Kotojedky se jedná o nejrozšířenější bioregion.

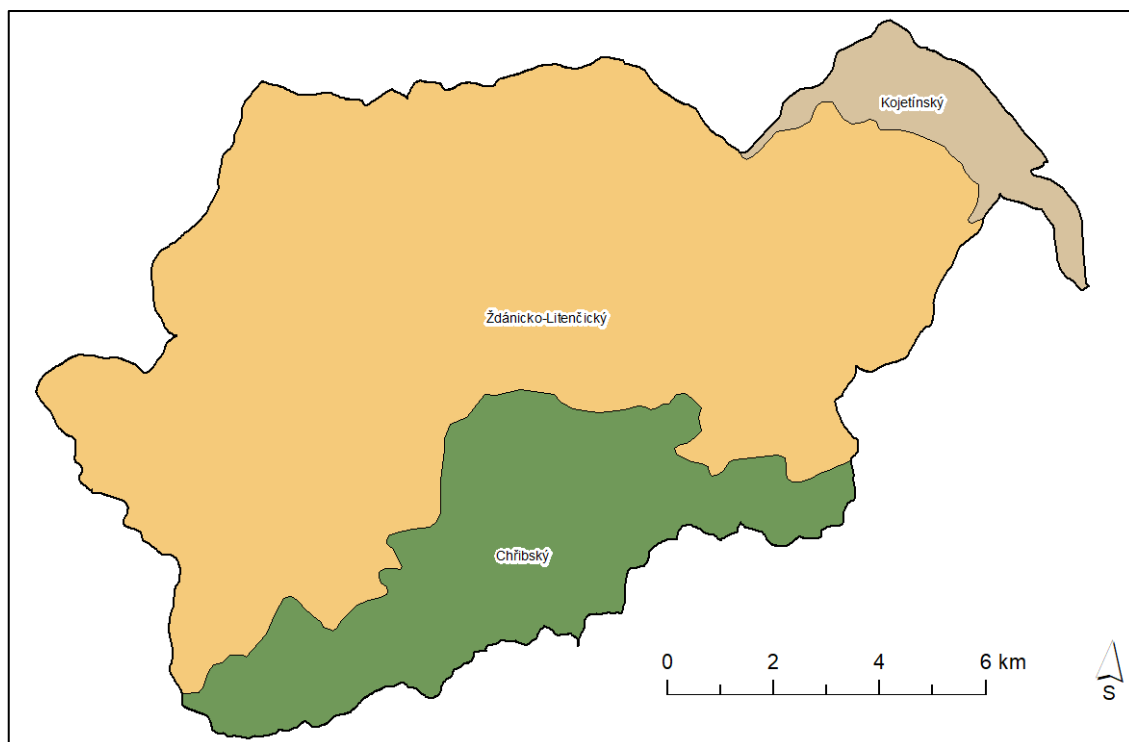
Chřibský bioregion zabírá téměř celý geomorfologický celek Chřiby. Bioregion je tvořen nápadným ostrovem zalesněné vrchoviny na převážně pískovcovém flyši. Je charakterizován biotou západokarpatského bukového lesa (3. a 4. vegetační stupeň). Je zde větší zastoupení typických karpatských prvků ve flóře a zejména ve fauně. Vliv monotónní geologického podkladu snížil biodiverzitu. Vegetací jsou květnaté bučiny, v menší míře i dubohabrové háje. Netypická část je tvořena teplejšími okrajovými svahy, plošším reliéfem bez skal a pahorkatinami. Větší zastoupení mají dubohabrové háje, výjimečně i teplomilné doubravy. Jedná se převážně o jednotvárná přechodná území do sousedního bioregionu. V současné době dominují bučiny a jehličnaté kultury, nelesní půdu kryjí mezofilní louky a pastviny (Culek, 2013).

Poslední bioregion, který je zastoupen na území povodí Kotojedky je **Kojetínský**. Je tvořen širokou nivou s regulovanými řekami. Celý bioregion náleží do 2. vegetačního stupně. Biota je azonálního charakteru souboru střeoevropských nivních společenstev. V současné době převažují pole, jsou zachovány komplexy lužních lesů, zbytky luk a rybníky s bohatou faunou (Culek, 2013). Kojetínský bioregion se nachází v severní části vymezeného území.

Tab. 6 Plocha a procentuální zastoupení bioregionů v povodí Kotojedky

Bioregion	Plocha (km ²)	Procentuální zastoupení na území
Ždánicko-Litenský	110,15	73,19
Chřibský	31,81	21,14
Kojetínský	8,54	5,67
Zájmové území povodí Kotojedky	150,50	100,00

Zdroj: (Culek, 2013); vlastní zpracování

Obr. 8 Bioregiony v povodí Kotojedky
Zdroj: Culek; 2005; vlastní zpracování

5 Úvod do problematiky vodohospodářských objektů

Vodní hospodářství tvoří soubor organizací. Hlavní cíle jsou ochrana vod jako složka životního prostředí, zajišťování vody pro další účely, zajišťování pitné vody a zmírňování dopadů škodlivých vod. Člení se na tyto obory: tokařství, vodárenství, kanalizace a hydromeliorace (Slavík, 2004).

S vodním hospodářstvím souvisí stavby spojené s výše uvedenými činnostmi – vodohospodářské objekty. Pro potřeby využití vodní energie bylo nutné pomocí jezů nebo překážek v toku odvádět potřebnou vodu do náhonů, které přiváděly vodu k vodohospodářským objektům využívající vodní energii. Byly to mlýny, pily, hamry a později i vodní elektrárny. Náhony byly budovány také pro potřeby zásobování sídel pitnou nebo užitkovou vodou, zásobovaly rybníky a jejich soustavy nebo sloužily k zemědělským závlahám.

5.1 Vodní mlýny

Vodní (kolové) mlýny jsou vodohospodářské stavby, jejichž základem je vodní kolo, které je poháněno proudem vody. Voda následně dopadala na lopatky mlýnského kola upevněného na hřídeli. Hřídel pomocí převodů roztáčela ve mlýně mlýnské kameny, mezi nimiž se drtilo a rozemlelo obilí. Vodu z rybníka nebo řeky přiváděl do mlýna náhon (přívodní kanál) a odváděna byla zpět do řeky odvodním kanálem. Často si mlynáři v blízkosti mlýna budovaly rybníky, které poskytovaly zásobu vody v době jejího nedostatku.

5.1.1 Historie vodních mlýnů

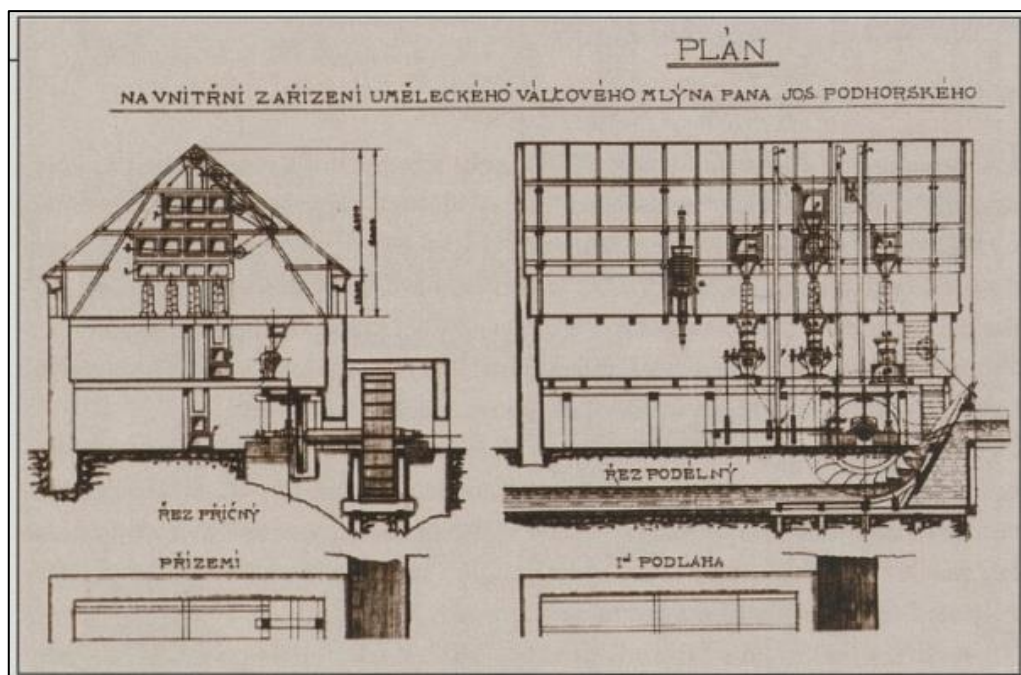
Historie vodních mlýnů v Čechách sahá až do 8. století. Václav Hájek z Libočan se ve své Kronice české z roku 1541 zmiňuje o založení Žatce roku 718. Píše o postavení mlýna pod městem. Dále uvádí, že v roce 757 bylo na Pšovce mnoho mlýnů. Mezi věrohodné a podložené záznamy o mlýnech se považují zmínky, o mlýnech v klášteře Hradiště nad Jizerou, mlýn v Úněticích, a také o mlýnu patřícím ke špitálu sv. Jana v Praze, které se datují do 12. století. Mlýny v Čechách se stavěly především při klášterech, hradech, městech a tvrzích. Stavby mlýnů byly podporovány panovníkem i šlechtou díky jistým finančním příjmům (Štěpán, 2000).

Mlýny se na našem území značně rozšířily v 16. století po skončení třicetileté války. Hospodářská situace se zlepšila, byla možnost využití vodní energie i na drobných vodotečích ve vyšších polohách. To bylo umožněno díky zavádění vodních kol na vrchní vodu a také zdokonalováním stavby náhonů. Měšťané zřizovali vodní obilní mlýny, které často doplňovali dalším výrobním zařízením. Šlechtici zakládali vodní mlýny při tvrzcích, jejichž pohon sloužil výrobním centrům např. železárnám, sklárnám (Štěpán, 2000).

S přibývajícím počtem vodních mlýnů a jiných zařízení na vodní pohon bylo potřeba upravit vztahy mezi mlynáři v oblasti vodního práva. Již od středověku platil soubor zásad, kterými se musel každý mlynář řídit, aby využívání vody nedělalo druhým škody.

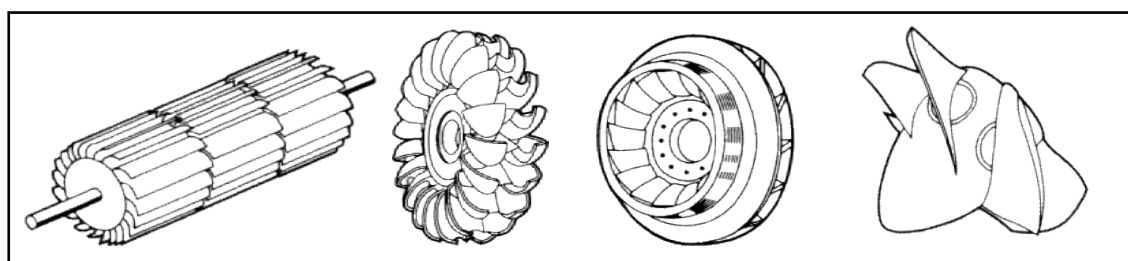
Od 16. století mlýny stavěli také poddaní a svobodníci ve městech, vsích, ale i na samotách pod rybníky a na malých potocích. Některé poddanské mlýny byly na konci 16. století zrušeny, protože konkurovaly mlýnům vrchnostenským. Byla zavedena tzv. rajonizace, povinnost mlít výhradně ve šlechtou určeném mlýně (Štěpán, 2000).

V 18. století vznikly mechanizované mlýny tzv. umělecké mlýny (Obr. 9). Tyto mechanizované mlýny byly obdivované a považované za umění v technice. Jejich původ najdeme v americkém státu Virginie. Zařízení bylo umístěno do čtyř až sedmipatrových budov. Dopravu surovin mezi jednotlivými podlažími zajišťovaly šnekové a kapsové dopravníky. Umělecké mlýny se rozšiřovali i po střední Evropě a v roce 1842 byl první mlýn postaven také v Čechách, v obci Žacléř. Nástup těchto uměleckých mlýnů umožnil celkový rozvoj strojírenství (Štěpán, 2000).

Obr. 9 Plán uměleckého mlýnu
Zdroj: Štěpán, 2020

Nastupující průmysl vyžadoval silnější a spolehlivější pohon, i když tradiční celodřevěné vodní kolo sloužilo na mnoha místech až do druhé poloviny 20. století. Turbíny (Obr. 10) představují lepší využití vodní energie. Éra turbín byla zahájena ve Francii v 19. století Fourneyronovou turbínou. Malá jednoduchá Bankiho turbína se osvědčila na malých tocích s větším spádem. Nejvýznamnější turbína se u nás stala Francisova. V roce 1912 zkonstruoval prof. Kaplan turbínu, která se stala velmi využívanou díky vynikající účinnosti. Pohon obilních mlýnů se dále zdokonaloval. Začal se využívat parní pohon, výbušné motory i nejmladší forma pohonu mlýnů je elektrický motor (Štěpán, 2000).

Obr. 10 Vodní turbíny, zleva: Bankiho, Peltonova, Francisova, Kaplanova
Zdroj: ČEZ, 1999

Pokud lépe vybavené bývalé vodní mlýny přežily těžkou konkurenci parních velkomlýnů a krušné období nacistické okupace, majitelé se těšili na opětovný poválečný

rozvoj. Rok 1951 znamenal počátek konce soukromých a malých mlýnů. Po vydání výnosu č.j.31.037/51-243 (Obr. 11) byly vyřazeny z provozu všechny mlýny, které socialistickému hospodářství nevyhovovaly. Každý majitel malého mlýnu obdržel „výměru“ o zastavení provozu jeho mlýnu. V ní stálo:

„K zásobování obyvatelstva není malých mlýnů více třeba, protože výrobní kapacita mlýnů socialistického sektoru je pro tyto účely dostatečně zajištěna. Vydaný výměr je konečný. Ultimátum k provedení – do 31. 12. 1951.“

KRAJSKÝ NÁRODNÍ VÝBOR V JIHLAVĚ		
TELEFON Č. 204.209		
č. VIII/1-502.1-20/12-1951.	V Jihlavě dne	9.1. 1952.
V ý m ě r .		
Zastavení provozu mlýna - výměr.		
<p>Na základě ustanovení § 1 a 6 deketu č. 118/1945 Sb. ve znění zákona č. 274/1948 Sb. a ve smyslu výnosu min. potravinářského průmyslu č.j. 31.037/51-243 ze dne 1. října 1951 obsaženého ve sbírce oběžníků pro KNV roč. III/1951/ - č. 64, pořadové číslo 837 kterým byly KNV pověřeny k vydání zast. výměrů, rozhodl KNV v Jihlavě zastavit s okamžitou platností provoz mlýna</p>		
<p>P o l á k Bohumil, O l š í , okr. Vel. Meziříčí.</p>		
<p>Směrnice pro využití materiálu a zařízení v zastavených mlýnech obsahuje vyhláška býv. min. průmyslu č. 94/1950 Ú.l. F. Upozorňuji vás proto, že s tímto nevyužitým materiálem a zařízeními lze nakládat jen podle pokynů ministerstva potravinářského průmyslu. Na základě uvedené vyhlášky jste povinen na vyzvání min. potravin. průmyslu nabídnout uvedený materiál odběrateli, který vám bude označen a ve stanovené době mu jej přenachiti za přiměřenou náhradu / § 2 odst. 1 cit. vyhlášky ministerstva průmyslu/.</p>		
Z d ů v o d ě n í :		
<p>Provedeným šetřením bylo zjištěno, že v rámci hospodárného využití výrobních zdrojů pro plnění hospodářských úkolů nejví se potřebu, aby uvedený mlýn byl nadále v provozu.</p>		
<p>Proti tomuto výměru je možno se odvolati do 15ti dnů ode dne doručení podání u KNV v Jihlavě.</p>		
<p><i>Zpracováno v úř. rejst. IVV fol. 3-B.</i></p>		<p>Hospodářský referent KNV : Dotter</p> <p><i>[Signature]</i></p>

Obr. 11 Ukázka zprávy o zastavení provozu mlýna p. Poláka (okres Vel. Meziříčí)
Zdroj: Makovský, 2006

Mlýny byly odsouzeny k pomalému zániku. Většina mlynářů stále věřila, že své mlýny opět zprovozní, to se ovšem podařilo přibližně jen u šesti desítek mlýnů (Štěpán, 2008).

5.1.2 Konstrukce vodních mlýnů

Vodní mlýny byly lokalizovány do blízkosti vodních toků. Z důvodu možného poškození mlýna během povodňových stavů a ledochodů byly mlýny umístěny mimo hlavní koryto a vodu k nim přiváděl náhon. Délka náhonu, který byl sveden z hlavního toku pomocí umělého zahrazení závisela na sklonových poměrech daného úseku řeky. Vlastní převod vodní energie na mechanický pohyb potřebný pro pohon strojů zajišťovala vodní kola v současnosti nahrazená efektivnějšími vodními turbínami. Vodní kola dělíme horizontální a vertikální.

Horizontální kolo (Obr. 12) je nejstarší vývojovou formou vodního kola. Lopatkové kolo v horizontální poloze bylo umístěno v dolní části na vertikální hřídeli a pod ním byly na ose mlýnské kameny. Vertikální osa pak následně přenášela otáčivý pohyb na mlýnské kameny. Rychlost otáčení lopatkového kola byla shodná s rychlostí otáčení mlýnských kamenů. Mlýn nevyžadoval žádné mechanické převody. Konstrukce mlýnu byla jednoduchá, ale výkon nebyl příliš velký. Jejich výhodou bylo, že šetřil lidskou sílu a nevyžadoval velký spád vody (Nový, 1974).

Obr. 12 Horizontální vodní kolo
Zdroj: Veselý, 2006

Vertikální kolo (Obr. 13) mělo uloženou hnací hřídel v horizontální poloze a pohyb byl přenášen na hnanou osu v poloze vertikální. Tento typ vodního kola představoval hospodárnější a lepší využití energie, a proto našel obecnější rozšíření. Nejčastěji se mlýny s vertikálním hnacím kolem umísťovaly v horských oblastech s velkým spádem potoků, na březích řek a na uměle vybudovaných náhonech aj. (Knob, 2009). Bereme-li v úvahu přívod vody, rozdělujeme mlýny s vertikálním kolem na:

Mlýny na spodní vodu – svislé vodní kolo (většinou lopatkové či hřebenáče) bylo svou spodní částí ponořeno do vodního toku. Síla vody byla přímo úměrná síle vodního proudu v řece nebo v náhonu. Kolo se otáčelo opačným směrem než tekla proud vody. V případě, že voda v potoku či řece klesla a kolo se dostalo celým svým obvodem nad vodní hladinu – přestalo se otáčet. Proto některá mlýnská kola byla konstruována tak, aby mohla reagovat na stav vody. Mlýny vybudované přímo na lodích, které byly volně ukotveny u břehu, reagovaly na změnu stavu vody automaticky (CEZ, 1999).

Pro zvýšení výkonu se později objevovaly mlýny s větším počtem lopatkových kol tzv. *lopatníky*. Nejčastěji se využívaly na velkých tocích, kde síla a stálý proud lépe umožňovaly jejich provoz (Curia Vítkov, 2020).

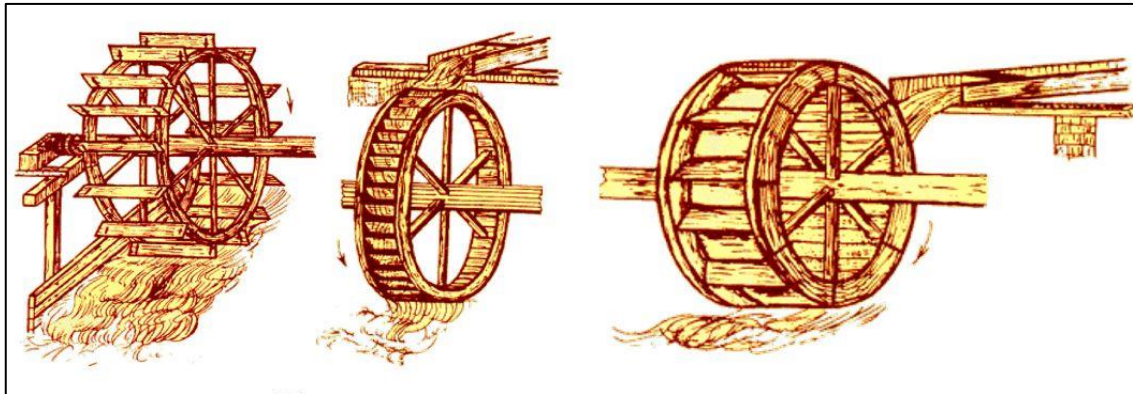
Mlýny na svrchní vodu (*zvané korečníky*¹) – přinesly zvýšení výkonnosti. Voda byla na kolo přiváděna svrchu pomocí vantroku² umístěným nad korečkovým kolem. Měla až dvakrát vyšší účinnost nejen díky síle proudu vody, ale i hmotností vody, dopadající svrchu na lopatky kola. Mlýny s horním pohonem vodního kola se mohly budovat dále od řek a potoků. Nevýhodou těchto mlýnů byla složitá technická řešení a hlavně hydrotechnická díla tj. jezy, kanálové náhody, rybníky, které řešili přívod vody a nezbytné převýšení (Curia Vítkov, 2020).

Mlýn na střední vodu – byly v podstatě celodřevěné korečníky na vrchní vodu, která na lopatky dopadala v polovině výšky kola. Směr otáčení kola byl totožný

¹ kola opatřena korečky tj. sklípky vytvářejícími prostor pro zachycení vody

² dřevěné koryto

jako u kol na spodní vodu, díky tomu nebyly potíže při poklesu hladiny vody (Štěpán, 2008).

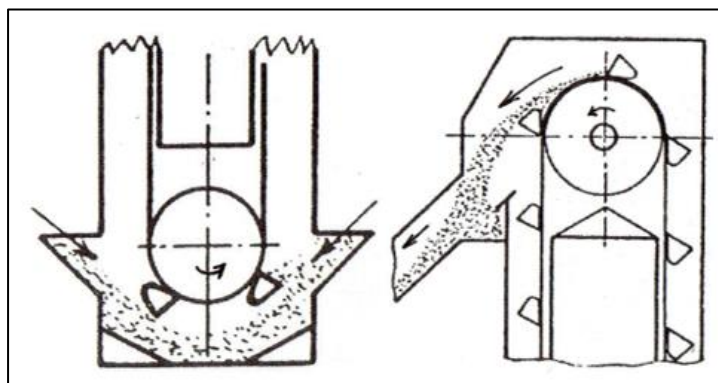

Obr. 13 Vertikální kolo zleva: na spodní vodu, svrchní vodu, střední vodu
Zdroj: ČEZ, 1999

5.1.3 Strojní vybavení mlýna

Veškerý pohon zařízení mlýna bylo připojeno na transmisi, která točivou energii vodního kola přenášela na jednotlivé pomocné stroje např. síta, násypky, zásobníky aj. Tato zařízení byla konstruována tak, aby plnila nejen funkci pracovní, ale často i estetickou.

Kapsový dopravník (Obr. 14) (*výtah*) sloužil k přesunu sypkého materiálu (např. šrotu, zrní, mouky) ve vertikálním směru. Výkon z transmise byl přenášen na řemenici, která otáčela pásem. Ten byl napnutý mezi dvěma hřídelemi. Spádovou trubkou se sypké částice dostávaly do spodní části (*paty*) výtahu. Následně byly pohybujícími kapsami nabrány a vynášeny nahoru. V horní části výtahu se částice vspávaly do spádové trubky (Veverka, 2007).

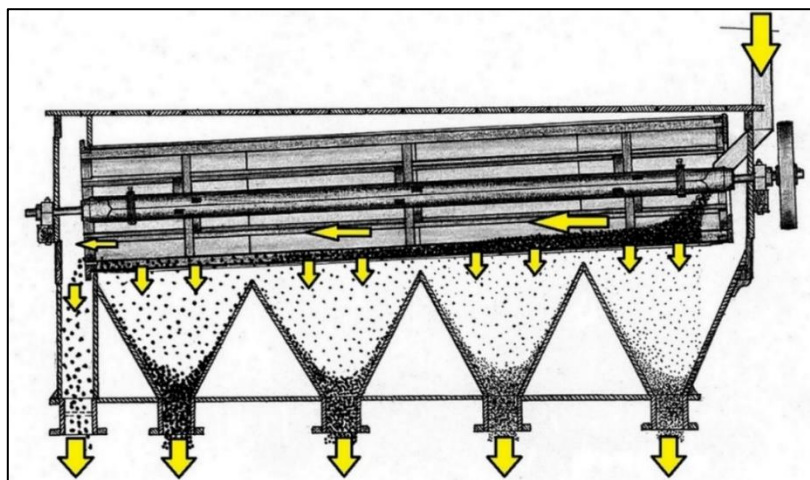
Obr. 14 Kapsový dopravník zleva: pata výtahu, hlava výtahu
Zdroj: Veverka, 2007

Šnekový dopravník (Obr. 15) pracoval na principu rotujícího šneku. Je složen ze žlabu, šneku a pohonu. Šnek tvořil hřídel, na které byla upevněna šnekovnice a vše bylo uloženo uvnitř žlabu. Tyto dopravníky měly jednoduchou spolehlivou konstrukci a jsou využívány dodnes.

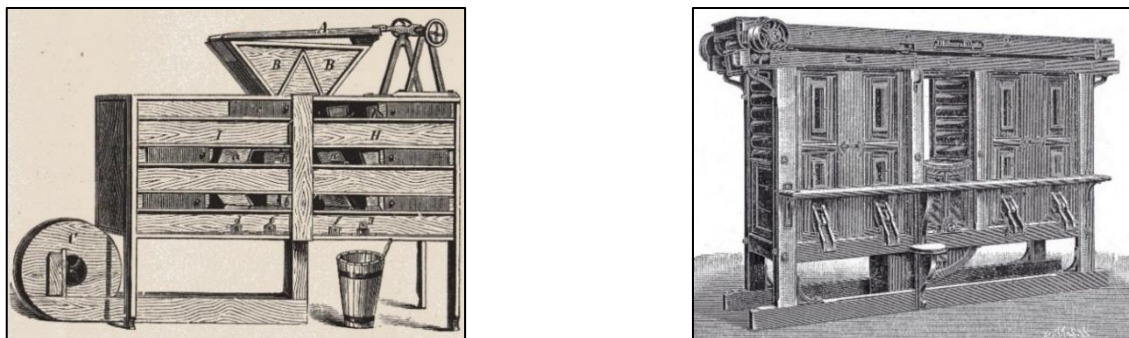
Obr. 15 Šnekový dopravník ve žlabu
Zdroj: Veverka, 2013

Hranolové vysévače (Obr. 16) měli hlavní funkci třídění produktů. Konstrukce samotného stroje závisela zdali stroj visel u stropu, stál na podlaze nebo byl v podlaze zasazený. Na transmisi byl napojen rotor poháněný řemenicí – nacházel se uvnitř stroje. Rotor byl umístěn s mírným sklonem, kvůli zajištění jednoznačného spádu tříděného materiálu. Spádovou trubkou přicházela do vysévače neroztříděná směs rozemletých produktů. Napříč stojem byla umístěna síta o různé hrubosti, která kmitala. Síta mohla být z jemné drátěné tkaniny, textilní, hedvábná nebo syntetická. Nejblíže vstupu bylo umístěno nejjemnější síto, nejhrubší síto bylo u výstupu stroje. Odpadním otvorem propadly nejhrubší částice (Veverka, 2014).

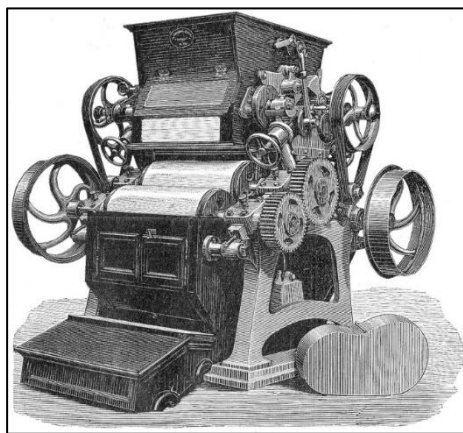
Obr. 16 Schéma hranolového vysévače
Zdroj: Veverka, 2014

Štoska byla dalším třídícím strojem. Fungovala na odlišném principu než hranolový vysévač. Částice zde byly třízeny pomocí ventilátoru na základě jejich hmotnosti. Proud vzduchu profukuje sypající se proud částic. Následně částice propadávají čistící kaskádou, která je obvykle složená z dvou až čtyř oddělených pater nad sebou. Problém štosky byla náročnost seřízení. Došlo teda k jejich nahrazení – **savkami**, které fungovaly na principu savého vzduchu. Štoska i savka (Obr. 17) jsou tedy stroje pro třídění částic na základě jejich hmotnosti (Veverka, 2014).

Obr. 17 Štoska (vlevo) a savka (vpravo)
Zdroj: Veverka, 2014

Válcové mlecí stolice (Obr. 18) znamenaly pro mlynářství převrat. Zlepšily kvalitu moučných produktů, urychlily mlecí proces a dosáhlo se většího výtěžku bílé mouky. Válcová stolice má dva rýhované válce, které se otáčejí rozdílnou rychlostí. V případě stejné rychlosti válců by došlo pouze k rozmáčknutí zrn nikoliv k rozemletí. Osová vzdálenost mezi válci je nastavitelná. Existuje několik typů válcovacích stolic: domílací čtyřválcové, mačkácí, šrotovací a mnoho jiných (Veverka, 2012). Válcové mlecí stolice se dále modernizovaly a využívají se dodnes.

Obr. 18 Válcová mlecí stolice
Zdroj: Veverka, 2014

Do dalšího vybavení mlýna lze zařadit: stavidla, česla – což jsou zařízení, která slouží k zachycení plovoucích větví, kmenů, různých odpadků aj., dále dřevěná koryta, mlecí kameny, prostor, ve kterém se otáčelo mlýnské kolo – lednice.

5.1.4 Další využití vodní energie

Vodní pohon mlýnů byl využíván také k pohonu **okružních pil a rámových pil** (Obr. 19), které řezaly z kulatiny desky, trámy, hranoly, fošny atd. Rámové pily (*katry*) se nejčastěji zřizovaly v podhůřích a na tocích, které umožňovaly splavování klád. Zpočátku byly využívány dva typy katrových pil – jednuška (jednolistá pila) a na Valašsku na Moravě valaška. Po modernizaci pily se vkládalo více listů do jednoho rámu. Základní vybavení pily poháněné vodou, pak později doplňovaly kotoučové pily, brusy a ručně ovládané rumpály, které sloužily k přitahování klád po bočním návalu (Štěpán, 2000).

Obr. 19 Rámová pila v Olšíně
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Dalším vodou poháněným zařízením byly **hamry**, které se nejčastěji stavěly v blízkosti hutí. Ve středověku hamry tvořilo celé železářské středisko. Vybavení hamru se podobalo vybavení v kovárně – výheň, kovadliny, kladiva, kleště aj. V hamrech byl navíc buchar (kladivo) poháněný vodou, který se dělil na dva typy podle způsobu zvedání kladiva – chvostový a nadhazovací (Štěpán, 2000).

Vodní energii používaly také mlýny rudné, které sloužily k drcení vytěžených rud a nerostů, čerpací mlýny, mlýny cukerné. Používala se také v brusírnách a leštírnách skla a kamenů, v papírnách a spoustě dalších (Štěpán, 2000).

5.2 Mlýnské náhony

Náhonem (umělým vodním tokem) se přiváděla voda k vodní stavbě. Byl budován tak, aby zde vznikl co největší spád mezi horní a dolní hladinou vody. Podle toho se určoval výkon vodního pohonu.

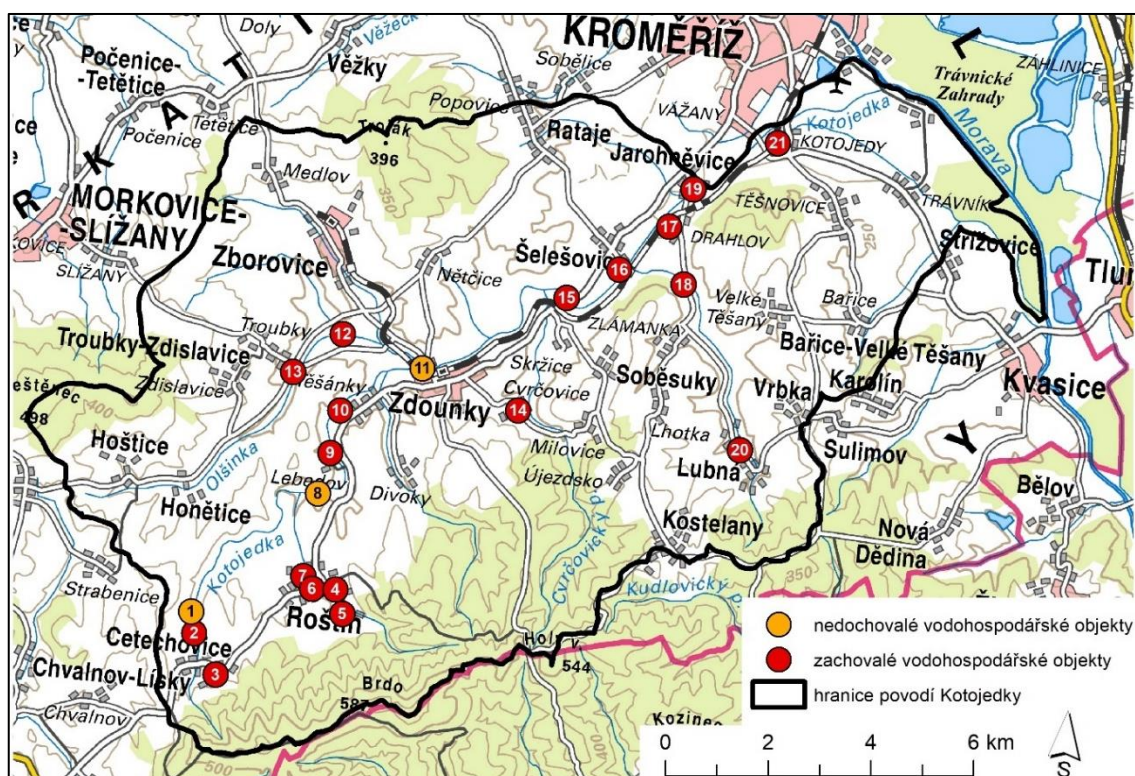
5.3 Retenční nádrž

Pro mlýny byly budovány akumulární nádrže, které zajišťovaly potřebné množství vody pro pohon mlýnského kola v potřebném čase. Velmi často byly mlýny umístěny pod hrázemi velkých rybníků. To byla výhoda získaného potřebného spádu a také dostatku vody.

Retenční nádrže pro pohon mlýnů také řešily zajištění provozu v suchých obdobích (akumulace vody přes noc nebo delší období). Nejčastěji byly umístěny v blízkosti mlýna pro snadnou a rychlou manipulaci. V zájmovém území bylo 9 mlýnů s retenčními nádržemi. Plocha se pohybovala průměrně kolem 1 165 m².

6 Vodohospodářské objekty v povodí Kotojedky

V povodí Kotojedky bylo z dostupných zdrojů identifikováno 21 vodohospodářských objektů v období konce 18. století do současnosti (Obr. 20). V současné době není v povodí Kotojedky registrovaný žádný vodohospodářský objekt, který by navazoval na původní využití vodní energie v povodí. Jednalo se převážně o samostatně stojící mlýny, kterých bylo z celkového počtu 14. Dále se v povodí Kotojedky nacházelo 6 objektů, kde se vodní energie používala k pohonu mlýna i pily. Samostatně stojící pila se v povodí Kotojedky nacházela pouze jedna.

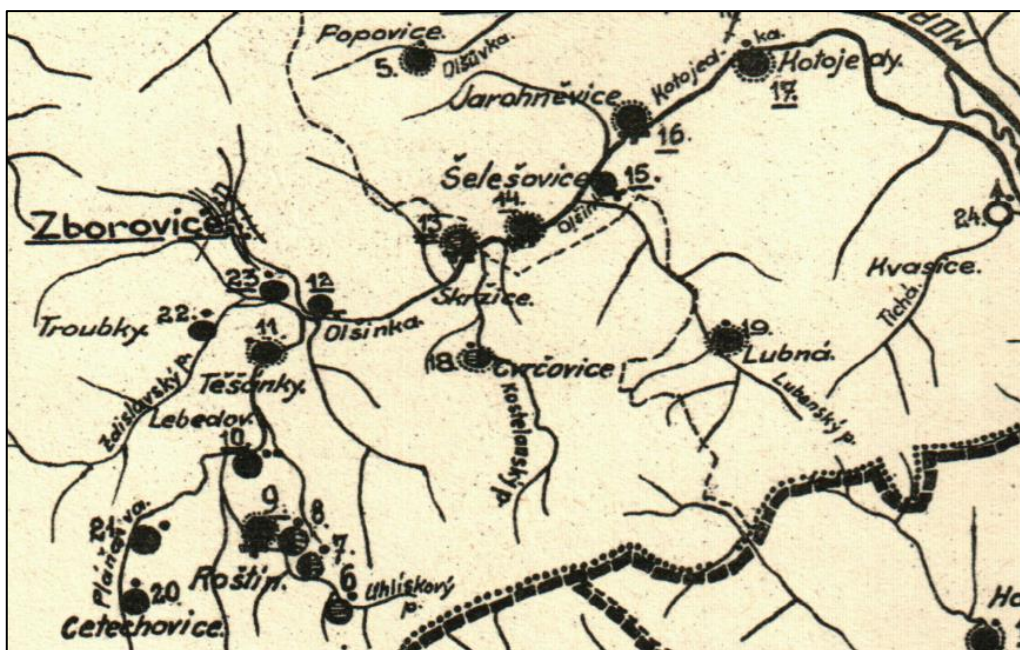
Obr. 20 Nedochovalé a zachovalé vodohospodářské objekty v povodí Kotojedky
Zdroj: ZM 200, ČÚZK 2020; vlastní zpracování

V roce 1934 byl vytvořen seznam (Tab. 7) na základě údajů z roku 1930, který sloužil pro potřeby daňového a důchodkového úřadu. Seznam zahrnoval všechna díla s výkonem větším než 1,47 kW a byla v provozu k danému roku. Tím, že z těchto informací byla vypočítávána daň, mnoho mlynářů uvádělo výkon záměrně špatně. Také po roce 1930 řada starých vodních kol nahradila turbína (Laika, 2009).

Tab. 7 Přehled vodohospodářských objektů v povodí Kotojedky k roku 1930

číslo	název toku	původní adresa	majitel	živnost	typ	[l/s]	spád [m]	výkon [kW]
17	Kotojedka	Kotojedy 5	Zdráhal	mlýn	1 kolo HD	300	5,00	9,75
20	Pláňava	Cetechovice 80	Krpec	mlýn	1 kolo HD	80	6,80	3,60
21	Pláňava	Cetechovice 96	Rokos	mlýn	1 kolo HD	60	5,70	2,25
8	Olšinka	Roštín 55	Koláček	mlýn pila	1 kolo HD	95	4,95	3,00
6	Uhlisko	Roštín 170	Novák	pila	1 kolo HD	95	5,90	3,75
7	Uhlisko	Roštín 93	Saibr	mlýn pila	1 kolo HD	85	5,70	3,00
9	Olšinka	Roštín 44	Valenta	mlýn	1 Francis	240	5,00	9,00
10	Olšinka	Lebedov	Říhák	mlýn	1 kolo HD	110	4,40	3,53
10	Olšinka	Lebedov	Říhák	mlýn	1 kolo HD	80	4,40	2,48
11	Olšinka	Těšánky 4	Paliga	mlýn	1 kolo HD	140	4,00	3,75
12	Olšinka	Zdounky	Stratil	mlýn	1 Francis	300	4,00	9,00
13	Olšinka	Skržice 14	Stratilová	mlýn	1 Francis	300	4,80	11,25
13	Olšinka	Skržice 14	Stratilová	pila	1 Francis	168	4,80	6,00
14	Olšinka	Šelešovice 27	Janečka	mlýn	1 Francis	460	2,20	7,50
14	Olšinka	Šelešovice 27	Janečka	pila	1 Francis	280	2,20	4,50
15	Olšinka	Drahlov 6	Janečka	mlýn	1 Francis	420	3,00	9,42
16	Olšinka	Jarohněvice 47	Procházka	mlýn	1 Francis	425	2,30	7,05
22	Zdislavský potok	Troubky 74	Vávra	mlýn	1 kolo HD	120	3,80	3,00
23	Zdislavský potok	Troubky 75	Hambálek	mlýn	1 kolo HD	135	4,95	4,50
18	Kostelanský potok	Cvrčovice 4	Muric	mlýn pila	1 kolo HD	98	6,00	3,75
19	Lubenský potok	Lubná 108	Holík	mlýn	1 kolo HD	100	3,50	2,25

Zdroj: Ministerstvo veřejných prací, Praha 1934; vlastní zpracování

Obr. 21 Funkční vodohospodářské objekty v povodí Kotojedky k roku 1930
 Zdroj: Ministerstvo veřejných prací, Praha 1934; vlastní zpracování

Následující kapitoly obsahují detailní popis zjištěných informací k jednotlivým objektům z dostupných zdrojů i terénním výzkumem.

6.1 Cetechovice

První obcí, ve které protéká vodní tok Kotojedka, jsou Cetechovice. Zmínka o této obci pochází z roku 1131. V roce 1228 náležela obec klášteru na Velehradě a po roce 1261 ji Smil ze Střílek daroval klášteru ve Vizovicích. Vlastníci obce se v dalších letech výrazně střídali. V obci se nacházel zámek, dva dvory, dva mlýny (k roku 1670) a vápencové lomy, které odkoupil majitel Střílek Armand Antonín Petřvaldský z Petřvaldu v 18. století. Od roku 1912 zámek a velkostatek Cetechovice odkoupil Josef Šimon. Zámek je v dnešní době nevyužitý a pro veřejnost nepřístupný (Rotschedl, 2001). Vodní tok Kotojedka měl místní název – Plánava.

Malý mlýn

Mlýn v Cetechovicích známý jako Malý mlýn (č. 1 na Obr. 20) je vyobrazen na mapách I. vojenského mapování (Obr. 26), kde je patrný v blízkosti mlýna i rybník. Nachází se severozápadně od obce Cetechovice na samotě. K roku 1930 byl majitelem p. Rokos a mlýn měl jedno kolo na horní vodu (Seznam vodních děl, 1934). Mlýn byl

následně zbourán po roce 1932 (Obr. 23). V současné době se na pozemku bývalého mlýna nachází chata s rybníkem (Obr. 25).

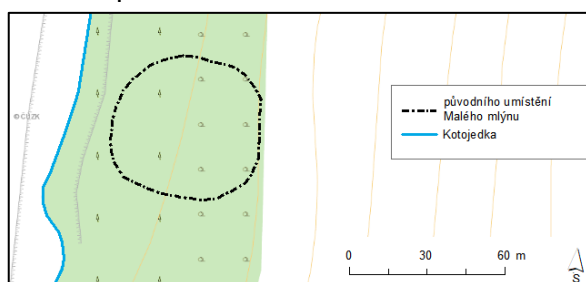
Obr. 22 Malý mlýn
v roce 1827

Zdroj: GEOLAB,
Náhledy map stabilního
katastru; vlastní
zpracování

Obr. 23 Krpcův před demolicí v roce 1930

Zdroj: Eliška Dušková, 1930

Obr. 24 Původní umístění Malého mlýna

Zdroj: Základní mapa, ČÚZK 2019;
vlastní zpracování

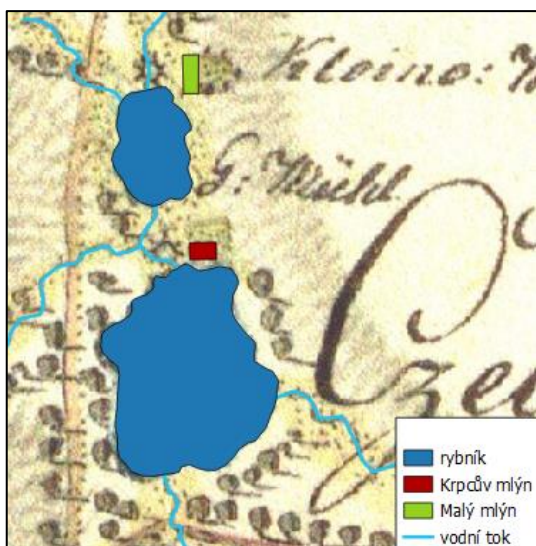
Obr. 25 Chata s rybníkem na pozemku
bývalého mlýna

Zdroj: Muchová D., březen 2021

Krpceův mlýn

Zmínka o tomto mlýnu (č. 2 na Obr. 20) pochází z roku 1670 a je zobrazen spolu s rybníkem na I. vojenském mapování z 18. století (Obr. 26). V roce 1930 byl majitelem mlýna s jedním kolem na horní vodu p. Krpec (Seznam vodních děl, 1934). Z posledních majitelů byla rodina Hamrlova. Pan Hamrlo udržoval mlýn v provozu do roku 1952 (Novák, 2017). Mlýn je pojmenován také jako Velký mlýn.

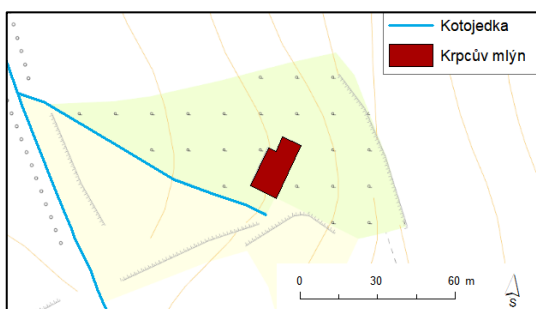
V dnešní době se u mlýna nachází koryto původního náhonu a relikty rybníka (Obr. 30). Samotná budova mlýna je zchovalá a před domem se nachází mlýnský kamen. Na pozemku jsou další dvě budovy, jedna z nich je zchátralá.

Obr. 26 Krpcův a Malý mlýn
v období 1764–1768
Zdroj: GEOLAB, První vojenské
mapování; vlastní zpracování

Obr. 27 Krpcův mlýn v roce 1827
Zdroj: GEOLAB, Náhledy map
stabilního katastru; vlastní zpracování

Obr. 28 Krpcův mlýn a vodní tok
Kotojedka
Zdroj: Základní mapa, ČÚZK 2019;
vlastní zpracování

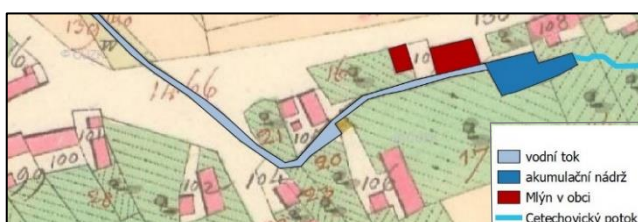
Obr. 29 Krpcův mlýn
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 30 Relikt rybníka u Krpcova mlýna
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Mlýn na obci

Bývalý mlýn (č. 3 na Obr. 20) se nachází u silnice II/432 směrem na Kroměříž. Z císařského stabilního katastru z roku 1827 (Obr. 31) je patrná akumulční nádrž, do které pramenil Cetechovický potok. Mlýn zanikl nejspíše k roku 1876, od toho roku není značen v mapách vojenského mapování a na seznamu z roku 1930 není zaznamenán. V roce 1816 až 1826 působil na mlýně Antonín Koláček, který později působil také v roštínském mlýně (Vodní mlýny, 2017). Budova je v současné době zachovalá a slouží jako rodinný dům. Na pozemku se nenachází žádné pozůstatky, které by nasvědčovaly, že zde mlýn byl (ústní sdělení p. Pleslová).

Obr. 31 Mlýn v obci v roce 1827

Zdroj: GEOLAB, Náhledy map stabilního katastru; vlastní zpracování

Obr. 32 Mlýn v obci

Zdroj: Základní mapa, ČÚZK 2019; vlastní zpracování

Obr. 33 Bývalý Mlýn v obci

Zdroj: Muchová D., březen 2021

6.2 Roštín

Roštín patří mezi nejstarší obce na Zdounecku. Název obce je odvozen od slova roští, které zde vydatně v té době rostlo. Roštín byl do roku 1500 rozdělen mezi několik majitelů. V minulosti se obec stala součástí Cetechovice a tím i Střílek, jedna z částí patřila dokonce ke Zdouneckému panství. Roštín slouží v dnešní době jako velké rekreační středisko a je velmi významnou chatářskou oblastí (Rotschedl, 2001).

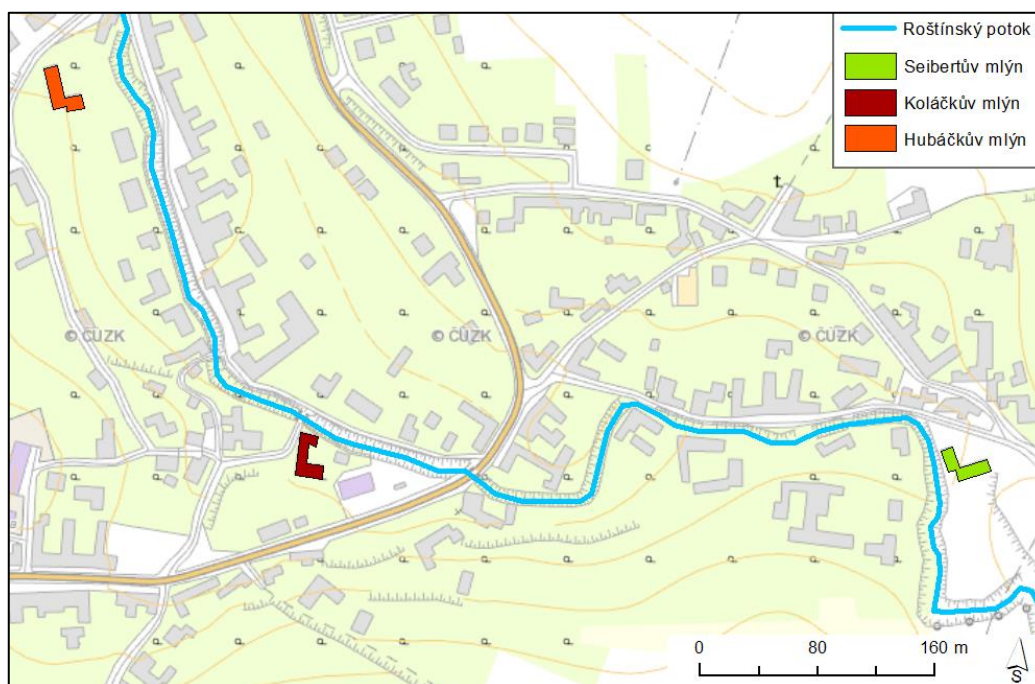
V roce 1750 a 1827 se v Roštíně připomínají tři mlýny (Obr. 34), které se nacházely na nestálé vodě. Mlýny mlely postupně – až první mlynář pomlel, pustil vodu k dalšímu mlýnu, mohl mlít následující mlynář (Novák, 2017). K roku 1930 byly v Roštíně tři mlýny a jedna pila. Roštínskému potoku se tehdy přezdívalo Uhlinský.

Obr. 34 Mlýny v Roštíně v roce 1827

Zdroj: GEOLAB, Náhledy map stabilního katastru; vlastní zpracování

Náhon a akumulační nádrže později zanikly (Obr. 35). Byl zachován Roštínský potok, do kterého voda z náhonů ústila na severu Roštína směrem na Zdounky.

Obr. 35 Bývalé mlýny a Roštínský potok

Zdroj: Základní mapa, ČÚZK 2019; vlastní zpracování

Seibertův mlýn

Mlýn (č. 4 na Obr. 20) se nachází v horní části Roštína. První zmínka o tomto mlýnu pochází z roku 1777 a majitelem je uveden pan Martin Seibert, po kterém mlýn nese jméno dodnes (Vodní mlýny, 2017). Severozápadně nad mlýnem se nacházela vodní nádrž, ze které se následně dřevěným korytem přiváděla voda na kolo na horní vodu (Památkový kalatog, 2015). V roce 1930 byla součástí mlýnu i pila.

V dnešní době budova mlýnu chátrá. Na pozemku se nachází nejen budova mlýna, ale i malá přízemní hospodářská budova. Je zde zachovalá lednice mlýna s hřídělí od mlýnského kola. V mlýně se stále nachází transmisa a mlecí stolice, která pochází z roku 1936 (Vodní mlýny, 2017). Na místě bývalé vodní nádrže dnes stojí rodinný dům. Seibertův mlýn patří na seznam kulturních památek v okrese Kroměříž (Památkový kalatog, 2015).

Obr. 36 Zleva: Seibertův mlýn
Zdroj: Muchová D., březen 2021

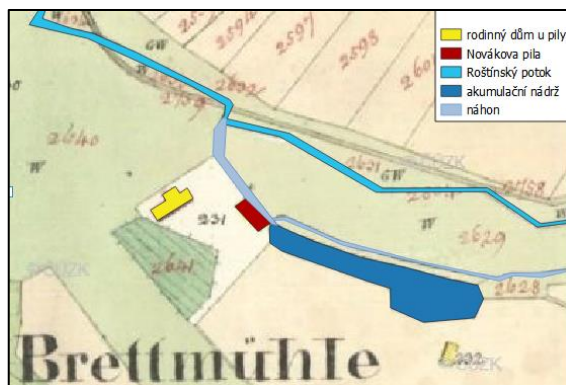
Obr. 37 Původní lednice
s hřídělí
Zdroj: Muchová D.,
březen 2021

Novákova pila

Na císařských otiscích se pila (č. 5 na Obr. 20) spolu s rybníkem nachází na samotě – označena jako *Brettmühle* (Obr. 38). Pila patřila dříve rodině Karlíkových. Pan Novák se do Roštína přizemil a následně pilu zrekonstruoval. Díky pile byla rodina Novákova nejbohatší rodina v Roštíně.

Na kopec se vyvezli klády, které se následně shodily z kopce k pile. Čtyř metrové převýšení zaručovalo velký spád vody. V případě tání sněhu či deště byla možnost řezání

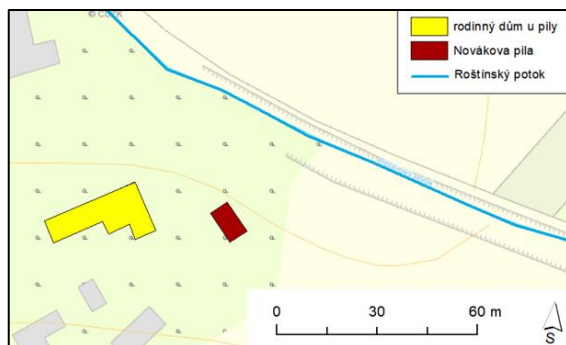
přes celou noc. Při běžném stavu potoka pila fungovala kolem 2,5 hodin denně. Součástí pily bylo kolo na horní vodu, pila jednuška (jednolistá pila), kterou později vystřídal katr. V roce 1948 přebírá pilu syn p. Nováka. V roce 1949 pila nevyhovovala režimu, a tak komunisté převodovku pily rozbili kladivem, aby nesloužila veřejnosti ani pro soukromé účely. Od té doby byla pila nefunkční. V roce 1968 byla přestavěna na sklep. V areálu pily se nachází vodní právo koupené za Marie Terezie tzv. kámen vodního práva (ústní sdělení majitel p. Novák).

Obr. 38 Pila Roštín v roce 1827
Zdroj: GEOLAB, Náhledy map stabilního katastru; vlastní zpracování

Obr. 39 Pila po roce 1949
Zdroj: Muchová D., březen 2021; vyfoceno u p. Nováka

Obr. 40 Bývalá pila v Roštíně a Roštínský potok
Zdroj: Základní mapa, ČÚZK 2019; vlastní zpracování

Obr. 41 Současný stav pily v Roštíně
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Koláčkův mlýn

První záznam o mlýně (č. 6 na Obr. 20) pochází z roku 1778 a je vyobrazen na I. vojenském mapování. V roce 1834 byl mlynářem pan Antonín Koláček (dříve ve mlýně v Cetechovicích), po kterém je i mlýn nejspíše pojmenován.

Následně byl mlýn pronajat p. Trkalovi a v roce 1890 ho přebírá pan Jan Koláček. Rodina Koláčkova na mlýně působila až do roku 1971, v roce 1930 byla součástí i pila. Mlýn měl barokní úpravu dvou místností pod sýpkami, původní mlýnice byla přebudována v 50. letech 20. století na pokoj a na zahradě je pozůstatek po původním rybníce (Vodní mlýny, 2017).

Mlýn zanikl nejspíše kolem roku 1951 a postupně byl předělán. Dnes bývalý mlýn vlastní rodina Janoščíkova. Budova mlýna je zachovalá a postupně se rekonstruuje. Na zahradě, která dřív patřila k mlýnu, stojí obchod s potravinami. Na dvorku u budovy se nachází mlýnské kameny (ústní sdělení p. Janoščík).

Obr. 42 Koláčkův mlýn
Zdroj: Muchová D., říjen 2021

Obr. 43 Dvůr Koláčkova mlýna
a mlýnské kameny
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Hubáčkův mlýn

Byl posledním mlýnem (č. 7 na Obr. 20), který se nachází na dolním okraji obce (směr Kroměříž). V I. vojenském mapování je mlýn zaznamenán, avšak první zmínka pochází z roku 1797 (Vodní mlýny, 2017). V roce 1910 byl mlýn poháněn nejen vodou, ale i benzínovým motorem. Následně se v roce 1914 zde vyráběla elektřina za mlynáře p. Šolína (Novák, 2017). O mlýnu, tehdy přezdívány Šolínův mlýn, se tradovalo – ve dne svítí v noci bliká Šolínova elektřina (ústní sdělení p. Navrátil). V roce 1930 je uveden majitel p. Valenta a turbína Francis. Název mlýnu je uváděn jako Hubáčkův (majitel v roce 1938) nebo Navrátilův (mlýn si pronajal v roce 1939).

Dnes je budova mlýna předělávána a slouží jako rodinný dům. V areálu je pozůstatek zdi, která nejspíše lemovala rybník. Původní mlýnské vybavení se zde už nenachází (ústní sdělení p. Stoklasa, 2021).

Obr. 44 Bývalý Hubáčkův mlýn
Zdroj: Muchová D., březen 2021

6.3 Lebedov

Obec se nachází přibližně 3 km jihozápadně od Zdounek a nese název podle lebedy, která v místech obce rostla, než byl zbudovaný rybník a samostatná osada. První zmínka o obci pochází z 17. století. V roce 1668 se v Lebedově uvádí mlýn a dva rybníky – Lebedovský a Koláček (Novák, 2017). Poté Lebedov patřil ke Zdislavicím. Dnes obec spadá pod Těšánky a tím i pod obec Zdounky.

Prachařův mlýn

Byl mlýn (č. 8 na Obr. 20) stojící na samotě jižně od Lebedova. Je zaznamenán na mapě z I. vojenského mapování (Obr. 45). Z prvních majitelů mlýna byl p. Návrata v roce 1715 a p. Prachař v roce 1729. V roce 1930 měl mlýn dvě kola na vrchní vodu a majitelem byl p. Říhák (Vodní mlýny, 2017). Rodina Říhákova ve mlýně dožila a mlýn poté začal postupně chátrat. Zánik mlýna se datuje k roku 1960 (Paličková, 2015).

Z Prachařova mlýna zůstala pouze zeď, která pravděpodobně patřila mlýnské lednici. Dále jsou zde pozůstatky koryta bývalého náhonu.

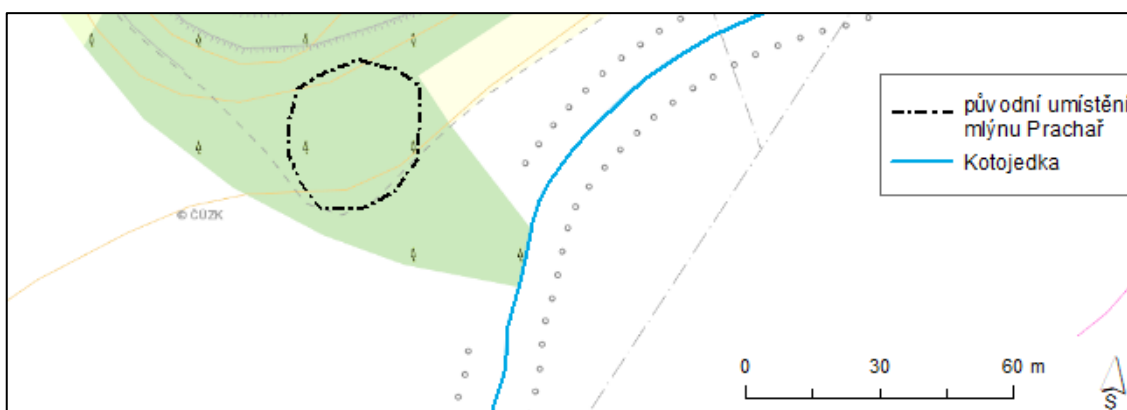
Obr. 45 Mlýny v Lebedově v roce 1764–1768

Zdroj: GEOLAB, První vojenské mapování; vlastní zpracování

Obr. 46 Prachařův mlýn v roce 1827

Zdroj: GEOLAB, Náhledy map stabilního katastru; vlastní zpracování

Obr. 47 Původní umístění mlýnu Prachař a vodní tok Kotojedka

Zdroj: Základní mapa, ČÚZK 2019; vlastní zpracování

Obr. 48 Původní zeď mlýnské lednice Prachařova mlýna

Zdroj: Muchová D., březen 2021

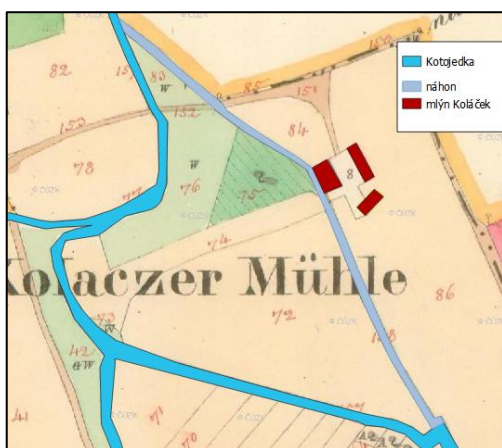
Obr. 49 Koryto bývalého náhonu

Zdroj: Muchová D., březen 2021

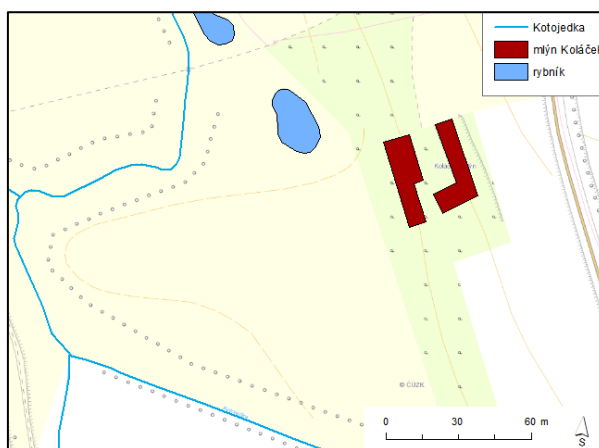
Mlýn Koláček

Založení mlýna (č. 9 na Obr. 20) se připisuje k roku 1668, avšak jeho vznik je rozhodně staršího data. Na I. vojenském mapování je patrný rybník (Obr. 45), který v mapách v roce 1827 není zaznačen. Z prvních vlastníků byl pan Šebestík kolem roku 1700. Dalším z majitelů mlýnu byla rodina Háková. V roce 1914 bylo vodní kolo při velké vodě zničeno, a tak byl mlýn definitivně zastaven (Vodní mlýny, 2017). Mlýn je pojmenován podle tvaru přilehlého rybníku, který se tu kdysi nacházel.

V současné době je majitelem p. Galatík a objekt slouží jako rodinný dům. Také se zde nachází mlékárna. V roce 2019 p. Galatík rybník Koláček obnovil a vodní tok Kotojedku upravil pro vyšší průtok, kvůli vybudovaným rybníkům v areálu Grunt Galatík v Těšánkách.

Obr. 50 Mlýn Koláček v roce 1827
Zdroj: GEOLAB, Náhledy map stabilního katastru; vlastní zpracování

Obr. 51 Mlýn Koláček
Zdroj: Základní mapa, ČÚZK 2019; vlastní zpracování

Obr. 52 Mlýn Koláček v roce 1940
Zdroj: Paličková, 2015

Obr. 53 Mlýn Koláček s rybníkem
Zdroj: Muchová D., březen 2021

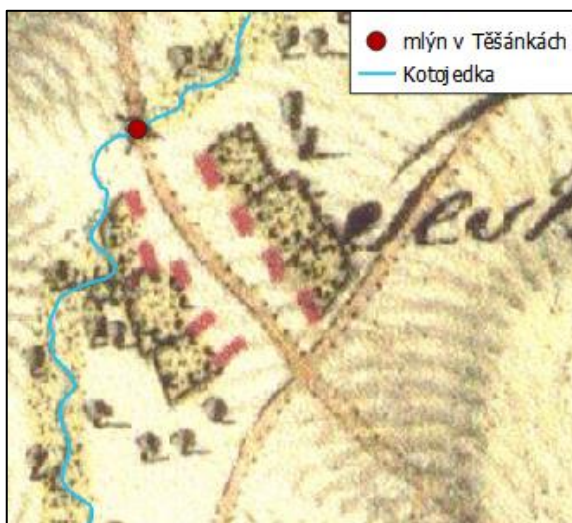
6.4 Těšánky

Prameny se poprvé zmiňují o Těšánkách v roce 1326. Jednalo se o malou osadu, která byla rozdělena mezi mnoho vladyků³ z okolních obcí. Jeden díl náležel Troubkám a druhý patřil ke Zdounkám. V průběhu let se Těšánky sloučily na dva díly. Dnes tato obec spadá pod samosprávu Zdounek (Rotschedl, 2001).

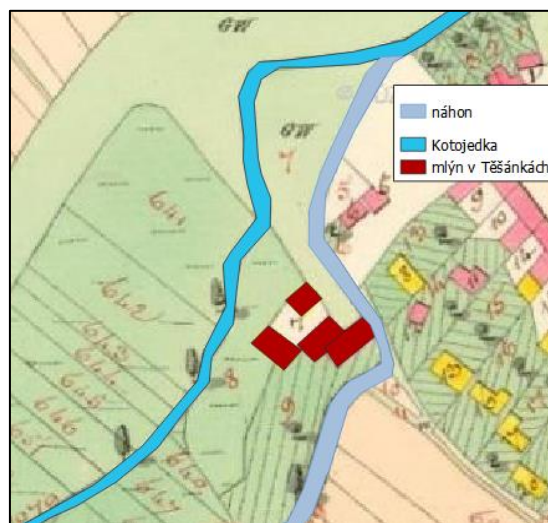
Mlýn v Těšánkách

V roce 1561 je uváděn mlýn (č. 10 na Obr. 20) s rybníky a rybníštěm (Novák, 2017). Dále je vyznačen na I. vojenském mapování (Obr. 54) a v roce 1827 na císařských otiscích (Obr. 55). V roce 1930 byl majitelem p. Paliga a mlýn měl jedno kolo na horní vodu. Těšánský mlýn fungoval do začátku 2. světové války. Když chtěl mlynář mlít, šel zastavit ke strži náhon, aby se voda zvedla a mohla být následně přivedena ke mlýnu. Během 50. let 20. století byl náhon zasypán (ústní sdělení p. Kunc).

Původní náhon byl zrušen. Část z něj je zastavěna rodinnými domy nebo komunikací. Na místě mlýna stojí rodinný dům.

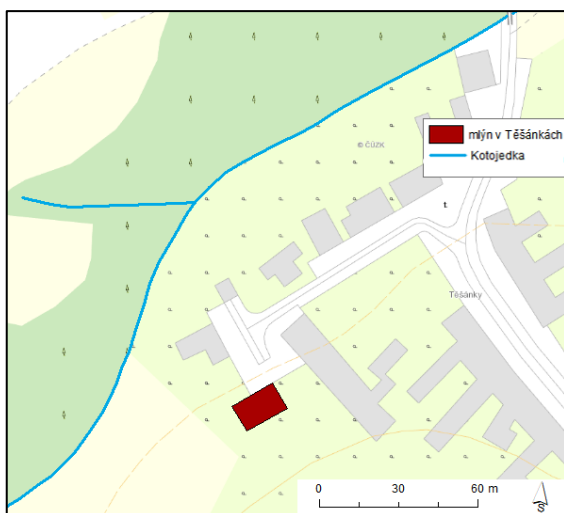

Obr. 54 Mlýn v Těšánkách
v roce 1764–1768
Zdroj: GEOLAB, První vojenské
mapování; vlastní zpracování

Obr. 55 Mlýn v Těšánkách v roce 1827
Zdroj: GEOLAB, Náhledy map
stabilního katastru; vlastní zpracování

³ nižší šlechtický titul

Obr. 56 Mlýn v Těšánkách a vodní tok Kotojedka
Zdroj: Základní mapa, ČÚZK 2019;
vlastní zpracování

Obr. 57 Bývalý mlýn v Těšánkách
Zdroj: Muchová D., říjen 2021

6.5 Zdounky

Městečko leží přibližně 11 km jihozápadně od Kroměříže a jedná se o samostatnou obec, ke které náleží několik okolních vsí. Zdounky jsou jako městečko známy od roku 1358, avšak první písemná zpráva je z roku 1298. Ve středověku měla obec mnoho majitelů. V 18. století se v obci nacházel pivovar, mlýn a ve třech chovných rybnících se provozovalo rybářství (Paličková, 2010).

Ve Zdouňkách se zmiňuje podzámecký mlýn, ležící na vodním toku Kotojedka (pro místní Olšinka). Nejedná se o jediný mlýn, který se ve Zdouňkách nacházel.

Podzámecký mlýn Zdounky

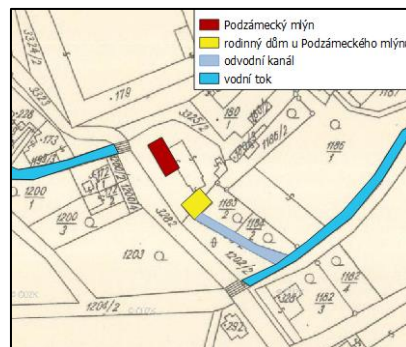
V roce 1481 se připomíná panský dvůr a mlýn (Obr. 58). Během roku 1927 si p. Stratil nechává vypracovat náčrty na postavení mlýna. P. Stratil a p. Droběna se stávají po roce 1930 spolumajitelé podzámeckého mlýna. Přístavba byla dvakrát tak velká, jak původní stavba. Mlýn byl dokončen 1932 (č. 11 na Obr. 20). Ve čtyřicátých letech se rozhodli k přístavbě domu, aby nebydleli mimo objekt mlýna. V roce 1947 byl vypracován další návrh na přístavbu skladiště, avšak se tato přístavba neuskutečnila vzhledem k nastávající politické situaci. Přišel rok 1948 a mlýn i s domem byl znárodněn. Poté se vlastníkem mlýna stalo postupně několik firem. V dubnu 1974 došlo k požáru

podzámeckého mlýna. Francisova turbína, která se ve mlýnu nacházela, byla po požáru vyhrabána a odvezena. Trosky mlýna byly odklizeny v roce 1987 (Paličková, 2020).

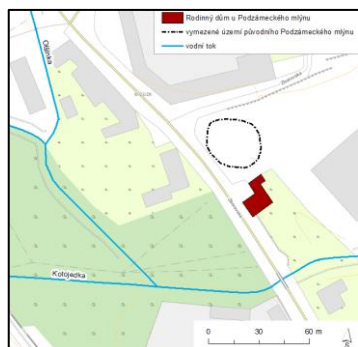
V současné době po mlýně zůstal pouze bývalý mlynářský dům – dnes využíván jako rodinný. Na zahradě tohoto domu je patrné vyschlé koryto odvodního kanálu, které vede následně do Kotojedky.

Obr. 58 Původní Podzámecký mlýn v roce 1764–1768
Zdroj: GEOLAB, První vojenské mapování; vlastní zpracování

Obr. 59 Podzámecký mlýn (1932) v letech 1965–1967
Zdroj: GEOLAB, Mapa evidence nemovitostí; vlastní zpracování

Obr. 60 Původní umístění Podzámeckého mlýnu a stávající rodinný dům v roce 2019
Zdroj: Základní mapa, ČÚZK 2019; vlastní zpracování

Obr. 61 Místo bývalého Podzámeckého mlýnu (z roku 1932) a rodinný dům u mlýna ve Zdounkách
Zdroj: Muchová D., březen 2021

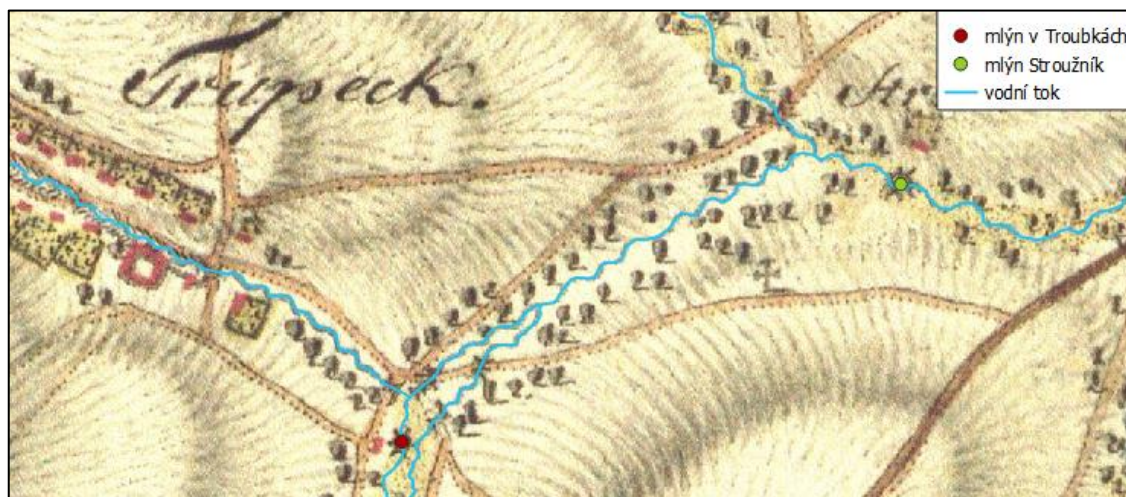
6.6 Troubky-Zdislavice

Obec se nachází přibližně 5 km jihozápadně od Zdounek. Dříve se jednalo o dvě samostatné obce, od roku 1960 patří pod obecní úřad Troubky-Zdislavice.

První zmínka o obci Troubky pochází z roku 1281. Historie je velmi složitá, neboť panství bylo rozděleno mezi několik majitelů. V roce 1547 je osada rozdělena mezi dvě rodiny – Kropáčové z Nevědomí a rod vladků Zástřizl. Kropáčové svou část v roce 1554 prodali. Od té doby je historie shodná se Zdounkami (Rotschedl, 2001).

Zdislavice nejspíše vznikly v souvislosti s osidlováním nového území na přelomu 13. a 14. století. Od toho období měla obec mnoho vladků, především drobné šlechtice. Od roku 1960 patří k obci Troubky-Zdislavice.

V roce 1547 se píše o dvou mlýnech pod vsí, před rokem 1620 o jednom a na mapách I. vojenského mapování (Obr. 62) jsou zaznačeny opět dva mlýny – mlýn v Troubkách a mlýn Stroužník (Novák, 2017). Oba tyto mlýny měly k roku 1930 jedno kolo na horní vodu.

Obr. 62 Mlýn v Troubkách a mlýn Stroužník v roce 1764–1768
Zdroj: GEOLAB, První vojenské mapování; vlastní zpracování

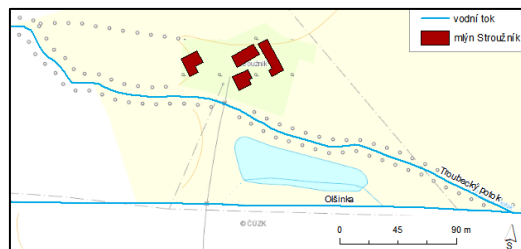
Mlýn Stroužník

Bývalý mlýn (č. 12 na Obr. 20) se nachází na samotě mezi obcemi Troubky-Zdislavice a Zdoucky. Areálem protékají dva potoky – Olšinka a Troubecký potok. Majitelem byl v roce 1930 p. Hambálek. Kvůli zastavení mlýna kolem roku 1950, psal p. Hambálek tehdejšímu prezidentovi panu Havlovi. Byla zde Bankiho turbína (později elektromotor) a mlýn měl 6,2 m spád. Mlynář si nechal natéct vodu do náhonu (cca 100 m) a až byl náhon napuštěn, začal mlít (ústní sdělení p. Herodek).

Dnes se v areálu nachází nově vybudovaný rybník. Z původního náhonu zůstalo vyschlé koryto a bývalý mlýn se přestavuje.

Obr. 63 Mlýn Stroužník v roce 1827
Zdroj: GEOLAB, Náhledy map stabilního katastru; vlastní zpracování

Obr. 64 Bývalý mlýn Stroužník
Zdroj: Základní mapa, ČÚZK 2019; vlastní zpracování

Areálem bývalého mlýna Stroužník protéká Troubecký potok, následně se vlévá do Olšinky, která také areálem protéká.

Obr. 65 Vstupní brána k mlýnu Stroužník
Zdroj: Muchová D., březen 2021

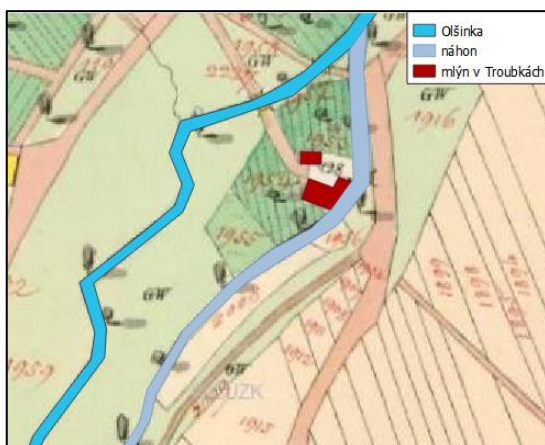

Obr. 66 Bývalá lednice mlýnu Stroužník
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Mlýn v Troubkách

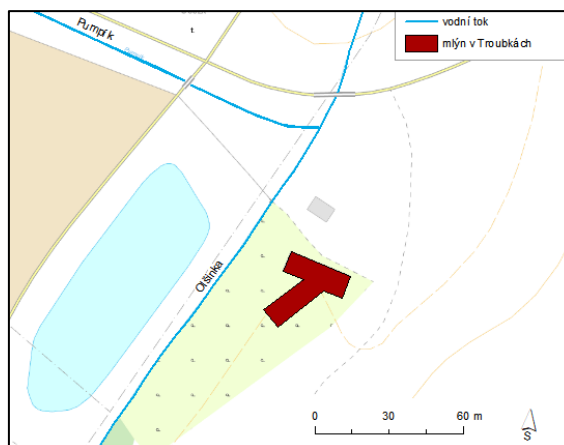
Bývalý mlýn (č. 13 na Obr. 20) stojí na levém břehu potoka Olšina v severní části obce Troubky směrem na Zdounky. V roce 1930 byl majitelem p. Vávra.

Současný majitel mlýn opravuje a slouží jako rodinný dům. Původní náhon je zrušen. V okolí mlýna jsou nově vybudované rybníky, které náleží obci Troubky-Zdislavice.

Obr. 67 Mlýn v Troubkách
v roce 1827

Zdroj: GEOLAB, Náhledy map
stabilního katastru; vlastní zpracování

Obr. 68 Bývalý mlýn v Troubkách
a vodní tok Olšinka

Zdroj: Základní mapa, ČÚZK 2019;
vlastní zpracování

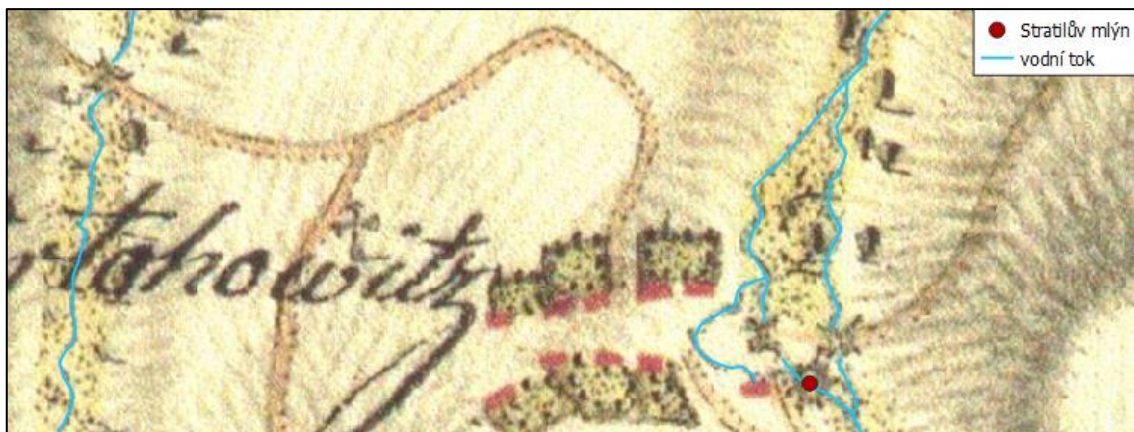
Obr. 69 Bývalý mlýn v Troubkách
Zdroj: Muchová D., březen 2021

6.7 Cvrčovice

Dříve samostatná obec dnes spadá pod samosprávu Zdounek. V roce 1412 byla prodána a patřila pod Zdounecké panství, a tak jsou zmiňovány až do poloviny 17. století. Cvrčovice leží v údolí přibližně 2 km východně od Zdounek (Rotschedl, 2001).

Stratilův mlýn

Na protékajícím toku *Cvrčovka* byla zachycena voda jezem a následně přiváděna na mlýn a pilu (č. 14 na Obr. 20). Je zaznamenán na I. vojenském mapování (Obr. 70), avšak první zmínka o mlýnu je již z roku 1520. Narodila se zde manželka prezidenta p. Ludvíka Svobody Irena Svobodová (roz. Stratilová) (Paličková, 2020).

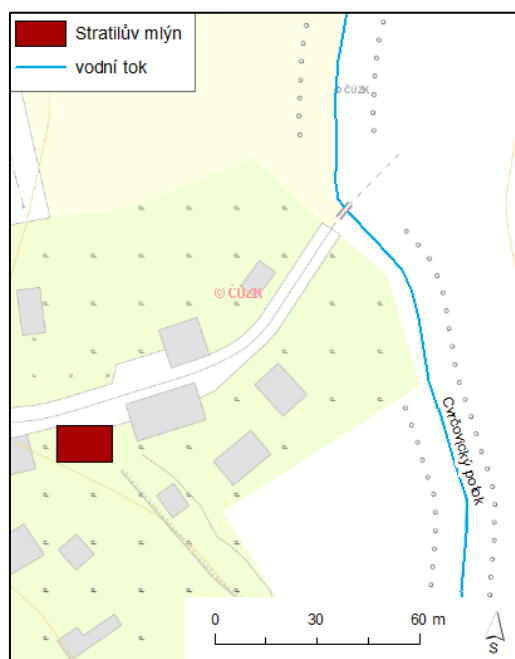
Obr. 70 Stratilův mlýn v roce 1764–1768

Zdroj: GEOLAB, První vojenské mapování; vlastní zpracování

Obr. 71 Stratilův mlýn
v roce 1827

Zdroj: GEOLAB, Náhledy map
stabilního katastru; vlastní
zpracování

Obr. 72 Bývalý Stratilův mlýn

Zdroj: Základní mapa, ČÚZK 2019;
vlastní zpracování

Obr. 73 Bývalý Stratilův mlýn
Zdroj: Muchová D., březen 2021

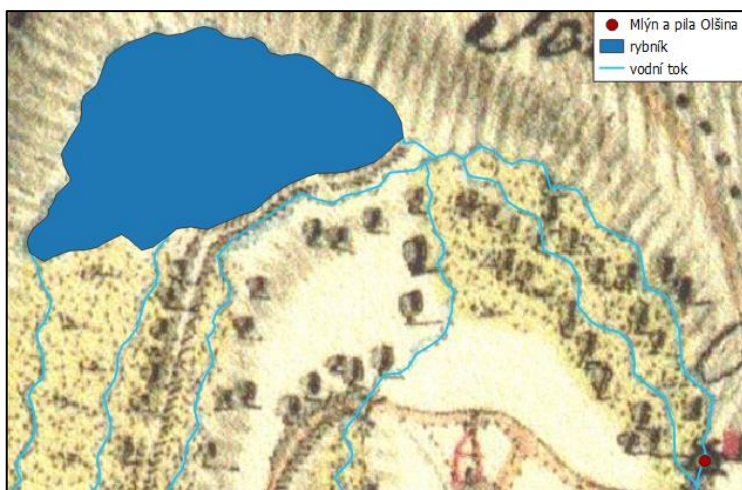
6.8 Skržice-Olšina

Dějiny obce jsou těžko popsatelné jako u okolních obcí. V roce 1373 je vlastnil Racek ze Skržic a mnoho dalších vlastníků. Od roku 1521 náležela ke Zdounkám, proto se historie vyvíjí shodně s dějinami Zdounek. Dnes obec spadá pod samosprávu Soběsuk (Rotschedl, 2001).

Mlýn a pila v Olšině

Zmínka o panském mlýně (č. 15 na Obr. 20) o 2 složeních se šrotovníkem pochází z roku 1667. Vodní turbína (Francis/Kaplanova) byla umístěna pod pilou od zahrady mlýna. V roce 1930 byla majitelem p. Stratilová. Mlýn byl počátkem šedesátých let znárodněn, avšak vojsko ho využívalo jako svou rezervu.

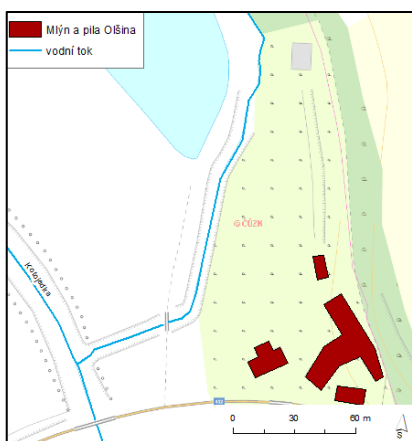
Mlýn a pila v Olšině je jediný mlýn, který je v povodí Kotojedky funkční. Původní náhon je vyschlý. Vodní pohon nahradila elektřina. Rybník, který je zaznamenán na I. vojenském mapování (Obr. 74), již zanikl. V roce 2015 byl rybník znovu obnoven a je v soukromém vlastnictví. Původní jez, který se nacházel na soutoku Cvrčovického potoku a Kotojedky byl odstřelen a koryto bylo upraveno.

Obr. 74 Mlýn a pila Olšina v roce 1764–1768
Zdroj: GEOLAB, První vojenské mapování; vlastní zpracování

Obr. 75 Mlýn a pila Olšina v roce 1827
Zdroj: GEOLAB, Náhledy map stabilního katastru; vlastní zpracování

Obr. 76 Mlýn a pila Olšina
Zdroj: Základní mapa, ČÚZK 2019; vlastní zpracování

Obr. 77 Mlýn a pila Olšina
Zdroj: Muchová D., březen 2021

6.9 Šelešovice

Písemná zpráva z roku 1349 je první zmínkou o obci Šelešovice (tehdy *Sulišovic*). Části obce se následně prodávaly, směňovaly. Od 15. století Šelešovice zůstaly poddansky spojeny s Kroměříží. Od roku 2001 se jedná o samostatnou obec, která se nachází přibližně 5 km od Kroměříže (Šelešovice, 2021).

Mlýn a pila Šelešovice

Bývalý mlýn (č. 16 na Obr. 20) se nachází na okraji obce nedaleko železniční zastávky – Šelešovice. Zmínka pochází z 16. století v souvislosti s mlynářem Janem z Jarohněvic, který mlýn koupil. Na omítce je zaznačeno, že v roce 1847 jej postavil Josef Růžička. V roce 1930 mlýn a pilu vlastnil p. Janečka.

Jednalo se o dvě budovy, mezi kterými protékala voda turbíny. V současné době je mlýn rekonstruován jako rodinný dům. Na pozemku se původní náhon nenachází, díky probíhající přestavbě domu. Jsou zde pozůstatky turbínové kašny, která se ovšem přestavuje.

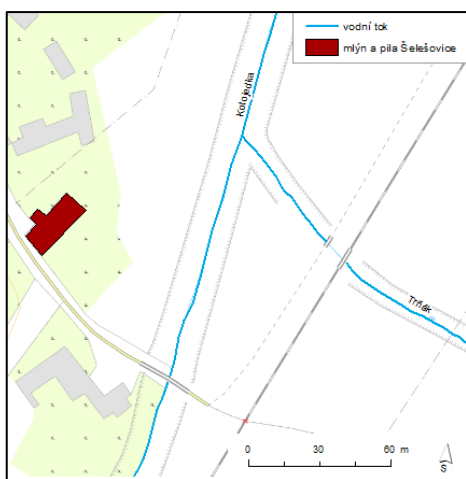
Obr. 78 Mlýn a pila v Šelešovicích
1764–1768

Zdroj: GEOLAB, První vojenské
mapování; vlastní zpracování

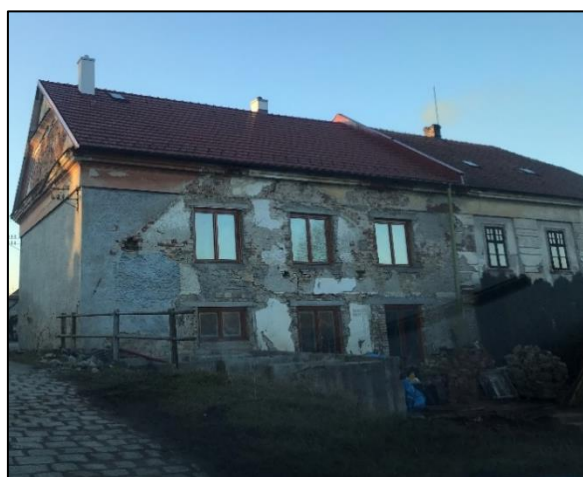
Obr. 79 Mlýn a pila
Šelešovice v roce 1830

Zdroj: GEOLAB, Náhledy map
stabilního katastru; vlastní
zpracování

Obr. 80 Bývalý mlýn a pila
Šelešovice

Zdroj: Základní mapa, ČÚZK
2019; vlastní zpracování

Obr. 81 Bývalá budova mlýnu
a pily v Šelešovicích

Zdroj: Muchová D., březen 2021

6.10 Drahlov

Nachází se asi 5 km jižně od Kroměříže. Obec se dříve jmenovala Dražejovice, Dražůvky či Dražovice a byla spojena se Šelešovicemi až do roku 1460. Následně byla obec darována Jiřím z Poděbrad notáři Václavovi z Kroměříže. Poté přešla na olomouckého biskupa a od té doby jsou spojovány s kroměřížským statkem. V roce 1521 je uveden současný název obce – Drahlov.

Válcový mlýn Drahlov

První zmínka o majiteli mlýna (č. 17 na Obr. 20) pochází z roku 1722. Později byl u mlýna zřízen v zahradě žlab a bylo upraveno mlýnské vodní zařízení.

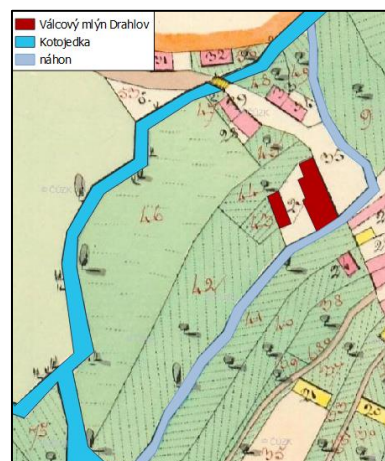
Jedná se o třípatrovou budovu. Nápis Válcový mlýn je dodnes zachován. V roce 1930 je uveden majitel p. Janečka a v mlýně byla Francisova turbína. Náhon, stavidla, turbínová kašna byly patrné ještě v roce 2014 (Vodní mlýny, 2017).

V bývalé budově mlýna dnes sídlí firma STIHL. Původní náhon byl s největší pravděpodobností zasypan a oblast následně byla zastavěna rodinnými domy.

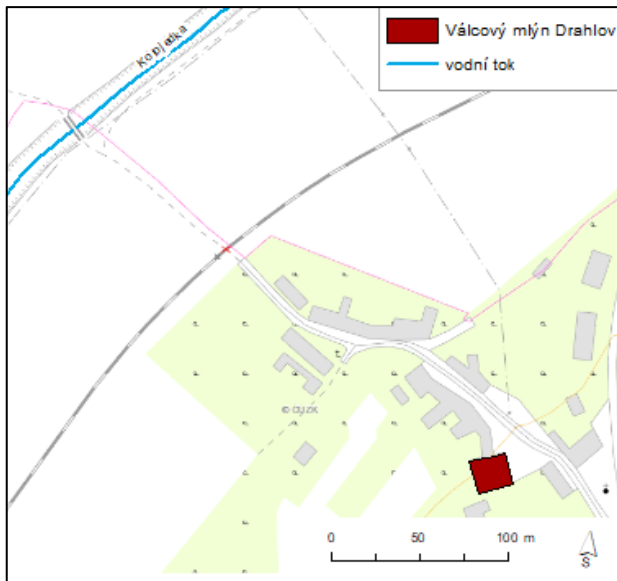

Obr. 82 Válcový mlýn Drahlov
1764–1768

Zdroj: GEOLAB, První vojenské
mapování; vlastní zpracování

Obr. 83 Válcový mlýn
Drahlov v roce 1830
Zdroj: GEOLAB, Náhledy
map stabilního katastru;
vlastní zpracování

Obr. 84 Bývalý Válcový mlýn Drahlov
Zdroj: Základní mapa, ČÚZK 2019;
vlastní zpracování

Obr. 85 Bývalý válcový mlýn
Zdroj: Muchová D.,
březen 2021

6.11 Zlámanka

První zmínka o této osadě je z roku 1561 a patřila ke Zdouneckému panství. Jednalo se tedy o osadu novějšího původu (Peřinka, 2001).

Mlýn Trňák

Mezi obcemi Drahlov a Zlámanka se nachází na samotě bývalý mlýn Trňák (č. 18 na Obr. 20). Je zaznačen v mapách I. vojenského mapování, ale je zmíněn již v roce 1670, když byl majitelem Jura Loučka a následně ho převzal v roce 1775 rod Chytilův (Peřinka, 2001).

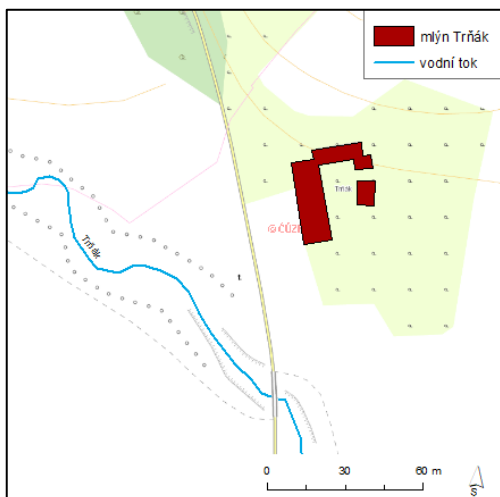
Je zde viditelný relikt původního rybníku, který se u mlýna nacházel. K budově mlýna byly později přistavěny hospodářské objekty. Dnes je mlýn neobydlený a čeká ho v nejbližší době rekonstrukce.

Obr. 86 Mlýn Trňák
v roce 1764–1768
Zdroj: GEOLAB, První vojenské
mapování; vlastní zpracování

Obr. 87 Mlýn Trňák
v roce 1827
Zdroj: GEOLAB, Náhledy
map stabilního katastru;
vlastní zpracování

Obr. 88 Bývalý mlýn Trňák
Zdroj: Základní mapa, ČÚZK
2019; vlastní zpracování

Obr. 89 Relikt rybníku
u mlýnu Trňák
Zdroj: Muchová D.,
březen 2021

Obr. 90 Bývalý mlýn Trňák
Zdroj: Muchová D., 2021

6.12 Jarohněvice

První zmínka o obci Jarohněvice je z roku 1348 a je spojována se jménem Vítek z Jarohněvic. Po skončení třicetileté války měla obec z 28 usedlostí pouhá polovina. V roce 1750 se v obci udává, že zde bylo 24 pololáníků⁴, 5 podsedníků⁵, 17 chalup a mlynář (Peřinka, 2002). Jedná se o malou samostatnou obec, ležící 3 km jihozápadně od města Kroměříž.

Mlýn v Jarohněvicích

Jarohněvický svobodný mlýn (č. 19 na Obr. 20) měl zvláštní postavení nezávislé na změnách majitelů. Jeho založení se předpokládá od doby založení vsi, avšak první zmínkou je zápis z roku 1573, kdy zemřel majitel mlynář Ondra. Dědicem mlýnu byl jeho syn Jan, který později koupil mlýn šelešovický.

Následně v roce 1647 byl mlýn majetkem města, které jej pronajímalo (jednalo se většinou na tříleté období). Mlýn byl prodán 1776 panu Chytilovi. Během let se majitelé měnili. Pan Mazáč mlýn rozšířil o tlačírnu oleje. V roce 1822 p. Reiner zřizuje u mlýna rámovou pilu. Kvůli nedostatku vody p. Špaček (tehdejší majitel mlýnu) instaloval k pohonu mlýna benzínový motor. Motor následně poháněl i elektrický generátor k výrobě elektrického proudu k osvětlení mlýna. Roku 1909 František

⁴ jedná se označení majitele lánu – podle rozlohy

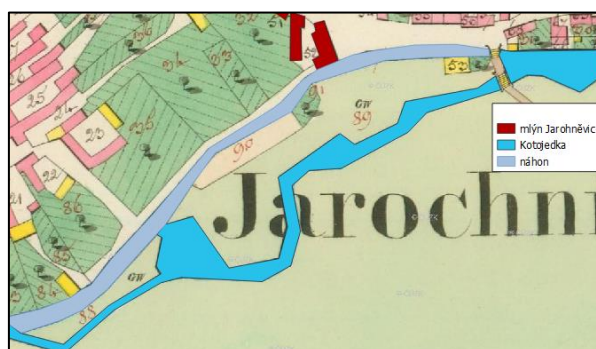
⁵ obyvatel vesnice – často majitel vlastního domu, ale nevlastnil pole

Procházka tento mlýn koupil a přestavěl mlýnskou budovu a nehospodárný pohon strojů lopatkovými koly nahradil vodní turbínou. Mlýn měl šrotovník, rámovou bylo a 3 složení. Pila byla stále poháněna vodním kolem, ostatní již vodní turbínou (později plynovým motorem). Následně paní Marie Harazimová (dcera p. Procházka) mlýn vlastnila až do roku 1994 (Jarohněvice, 2014).

Bývalý mlýn slouží v současné době jako rodinný dům. Lze předpokládat, že původní náhon byl zavezen, protože oblast, kde se náhon nacházel, je zastavěna rodinným domem.

Obr. 91 Mlýn v Jarohněvicích
1764–1768
Zdroj: GEOLAB, První vojenské mapování; vlastní zpracování

Obr. 92 Mlýn v Jarohněvicích v roce 1830
Zdroj: GEOLAB, Náhledy map stabilního katastru; vlastní zpracování

Obr. 93 Bývalý mlýn v Jarohněvicích
Zdroj: Základní mapa, ČÚZK 2019; vlastní zpracování

Obr. 94 Bývalý mlýn v Jarohněvicích
Zdroj: Muchová D., 2021

6.13 Lubná

Obec Lubná je samostatná obec, která se nachází přibližně 10 km jihovýchodně od Kroměříže. Kolem roku 1131 se pojednává o lánu na Lubné, který náležel kostelu Zpytinovskému u Napajedel. Do roku 1896 se jednalo o část okresu zdouneckého a následně od roku 1896 k okresu kroměřížskému (Peřinka, 2002).

Mlýn Lubná

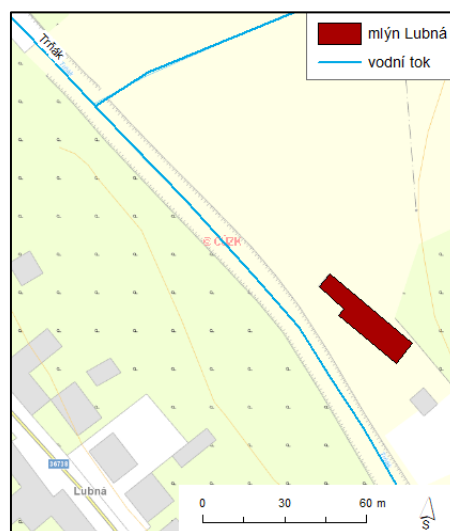
Mlýn (č. 20 na Obr. 20) je poprvé zaznamenán na III. vojenském mapování a fungoval ještě po roce 1930 (majitelem p. Holík). Zrušen byl nejspíše během 50.- 60. let 20. století. V okolí se nacházel rybník, který byl následně zasypán (ústní sdělení p. Kuncová).

Budova je přestavěna a náhon je zaniklý. V bývalém mlýně se nyní nachází Sportovní stáj Renosport. V blízkosti mlýna se nachází pila Lubná.

Obr. 95 Mlýn v Lubné
v roce 1876–1878

Zdroj: GEOLAB, Třetí vojenské
mapování; vlastní zpracování

Obr. 96 Bývalý mlýn Lubná
Zdroj: Základní mapa, ČÚZK
2019; vlastní zpracování

Obr. 97 Současný stav bývalého mlýnu v Lubné
Zdroj: Muchová D., duben 2021

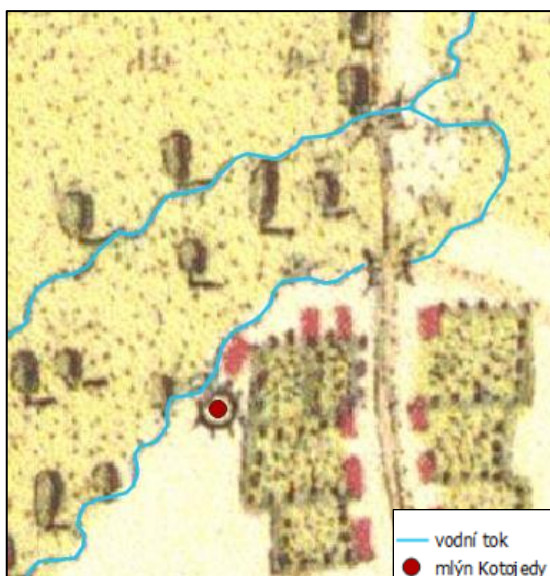
6.14 Kotojedy

Kotojedy jsou místní část města Kroměříž. První zmínka pochází z roku 1353. V okolí Kotojed se zmiňují rybníky. Obec měla během let několik vlastníků. Od 16. století se Kotojedy připomínají jako část Kvasic. Během let se majitelé střídali. V okolí Kotojed se pěstoval chmel, který byl následně šrotován v místním mlýně. Až biskup Marek Kuen směnou dosáhl trvalého spojení Kotojed s biskupským statkem kroměřížským (Peřinka, 2002).

Mlýn Kotojedy

Mlýn (č. 21 na Obr. 20) je připomínán již v roce 1389. Během 16. století patřil ke kvasickému panství. Od roku 1657 náležel městu Kroměříž. V roce 1790 se dostal do soukromého vlastnictví. Mlýn byl funkční až do začátku 70. let 20. století (Novák, 2017).

Koryto vodního toku Kotojedky byl během let upraven – napřímen. V bývalém mlýně sídlí firma R&M Plast. Na místě akumulární nádrže dnes stojí rodinný dům.

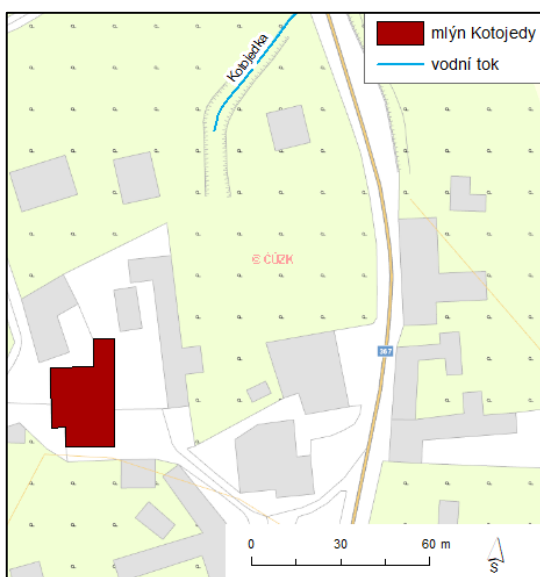
Obr. 98 Mlýn v Kotojedech v roce 1764–1768

Zdroj: GEOLAB, První vojenské mapování; vlastní zpracování

Obr. 99 Mlýn v Kotojedech v roce 1830

Zdroj: GEOLAB, Náhledy map stabilního katastru; vlastní zpracování

Obr. 100 Bývalý mlýn Kotojedy
Zdroj: Základní mapa, ČÚZK 2019; vlastní zpracování

Obr. 101 Bývalý mlýn Kotojedy
Zdroj: Muchová D., 2021

7 Sumarizace vodohospodářských objektů

V zájmovém území bylo zmapováno celkem 21 objektů. Převážná část z nich tj. 20 byly mlýny, 1 byla pila. Jak je patrné na Obr. 20 jsou mlýny koncentrovány do obcí nebo jejich blízkého okolí. Převážná část mlýnů byla napájena náhony z hlavního toku Kotojedky (11 mlýnů). Na přítocích se vyskytovalo 9 mlýnů a 1 pila. Z původních 21 zmapovaných objektů zůstalo jen 18 původních staveb, 3 objekty zanikly v období 1932–1987. Nejzachovalejším objektem včetně pozůstatku mlýnského náhonu je Mlýn a pila Olšina. Během terénního mapování bylo zjištěno, že většina vodních náhonů a jejich části byla zrušena při zániku mlýnů, přesto v území najdeme i jejich pozůstatky původních náhonů.

Tab. 8 Přehled vodohospodářských objektů v povodí Kotojedky

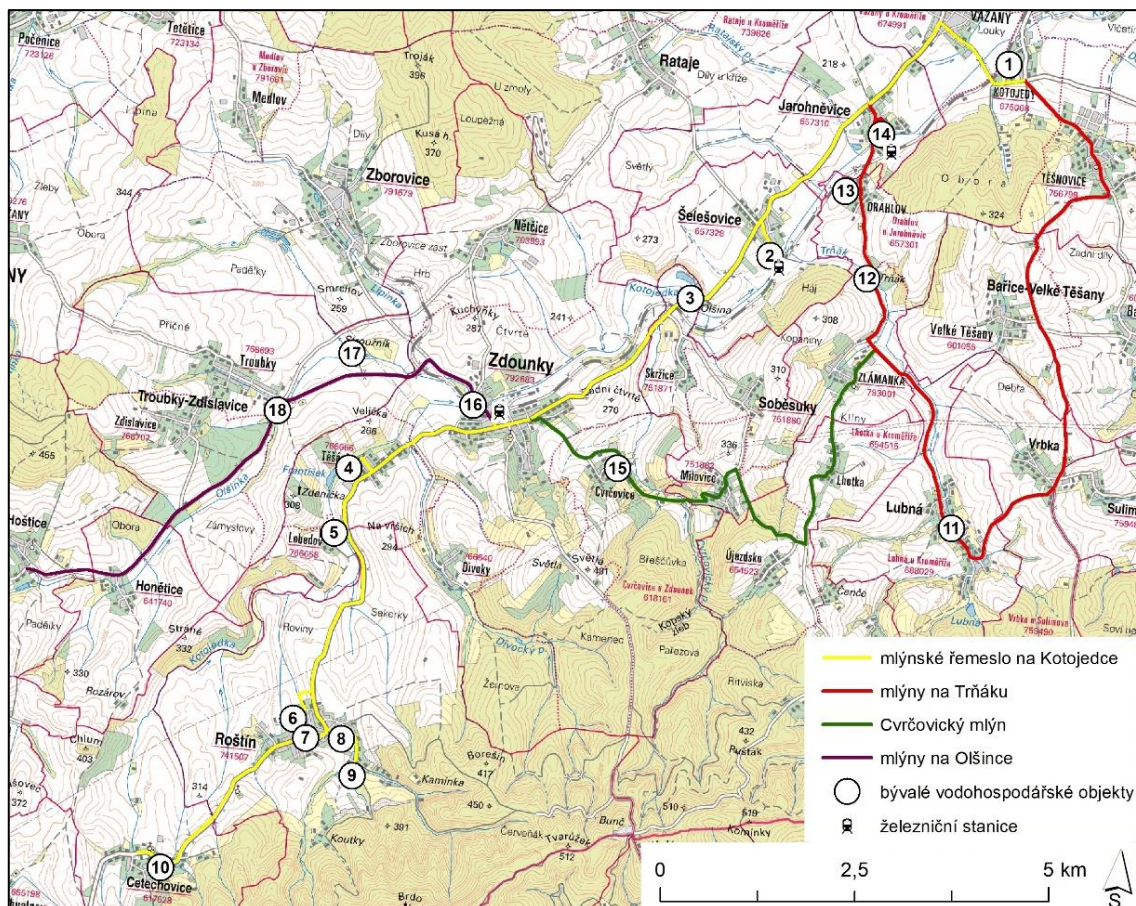
číslo na mapě	název toku	původní adresa	název mlýnu	původní stavba zachována	náhon
1	Kotojedka	Cetechovice 96	Malý mlýn	ne	nedochován
2	Kotojedka	Cetechovice 80	Krpečův mlýn	ano	pozůstatek původního náhonu
3	Cetechovický potok	Cetechovice 85	Mlýn na obci	ano	nedochován
4	Roštínský potok	Roštín 93	Seibertův mlýn	ano	nedochován
5	Roštínský potok	Roštín 170	Novákova pila	ano	nedochován
6	Roštínský potok	Roštín 55	Koláčkův mlýn	ano	nedochován
7	Roštínský potok	Roštín 44	Hubáčkův mlýn	ano	nedochován
8	Kotojedka	Lebedov 9	Prachařův mlýn	ne	pozůstatek původního náhonu
9	Kotojedka	Lebedov 108	Mlýn Koláček	ano	nedochován
10	Kotojedka	Těšánky 4	Mlýn v Těšánkách	ano	nedochován
11	Kotojedka	Zdounky	Podzámecký mlýn	ne	pozůstatek odvodního náhonu
12	Troubecký potok	Zdislavice 75	Mlýn Stroužník	ano	pozůstatek původního náhonu
13	Olšinka	Troubky 74	Mlýn v Troubkách	ano	nedochován
14	Cvrčovický potok	Cvrčovice 4	Stratilův mlýn	ano	nedochován
15	Kotojedka	Skržice 14	Mlýn a pila Olšina	ano	pozůstatek původního náhonu
16	Kotojedka	Šelešovice 27	Mlýn a pila Šelešovice	ano	nezjištěno
17	Kotojedka	Drahlov 6	Válcový mlýn Drahlov	ano	nedochován
18	Trňák	Zlámanka 29	Mlýn Trňák	ano	pozůstatek původního náhonu
19	Kotojedka	Jarohněvice 47	Mlýn v Jarohněvicích	ano	nedochován
20	Trňák	Lubná 108	Mlýn Lubná	ano	nezjištěno
21	Kotojedka	Kotojedy 5	Mlýn Kotojedy	ano	bývalý náhon nyní vodní tok Dolní Kotojedka

Zdroj: vlastní zpracování, 2021

8 Návrh možného využití vodohospodářských objektů v povodí Kotojedky v cestovním ruchu.

Povodí Kotojedky a blízké okolí se dá považovat za významnou turistickou oblast. Tato oblast se nachází v blízkosti významných lokalit jako jsou: Kroměříž – UNESCO, poutní místo Velehrad a archeoskanzen Modrá, Zámek Střelky aj. Kromě daných atrakcí by mohla být vhodným doplněním cílů návštěvníků i tematika využití vodohospodářských objektů.

Vzhledem k velikosti zájmového území a vzdálenosti objektů lze uvažovat o cykloturistice, která je pro dané území a plánované trasy ideální. Pro dané potřeby byly tedy navrženy čtyři cyklotrasy s konkrétními zastaveními (Obr. 102).

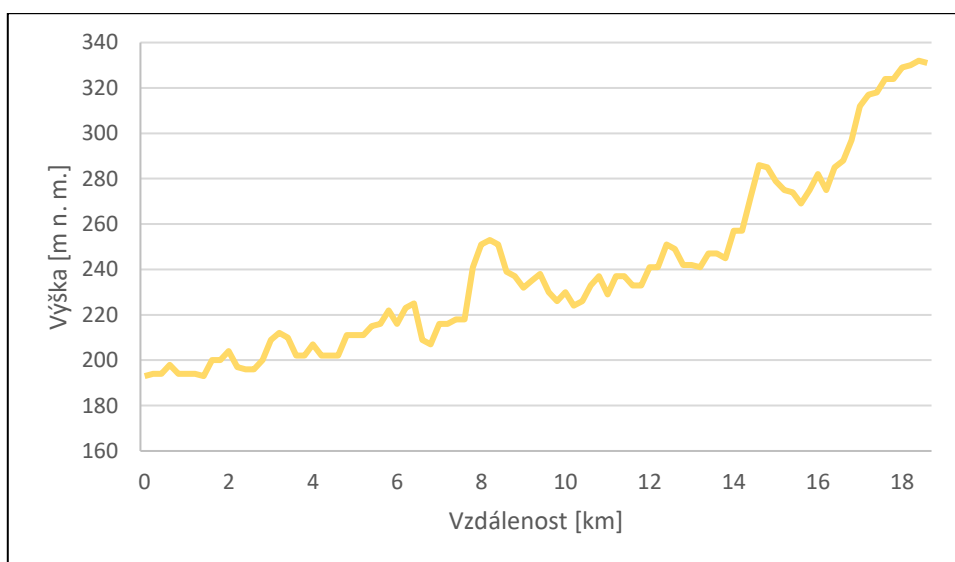

Obr. 102 Navržené cyklotrasy s vodohospodářskými objekty v povodí Kotojedky
Zdroj: Základní mapa, ČÚZK 2020; vlastní zpracování

Návrh cyklotrasy *Mlýnské řemeslo na Kotojedce* zahrnuje hlavní cyklotrasu (žlutá) a tři vedlejší (červená, zelená a fialová). Na trase se nachází tři vlakové zastávky (Jarohněvice, Šelešovice a Zdounky), ze kterých je možné se na cyklotrasu napojit.

Cyklotrasa – Mlýnské řemeslo na Kotojedce (žlutá)

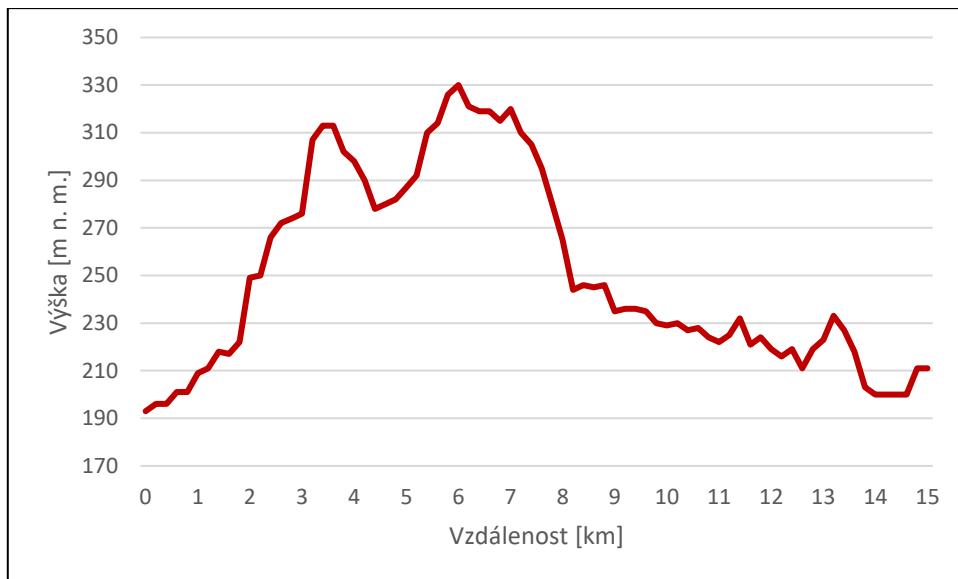
Hlavní trasa (žlutá) zahrnuje 10 mlýnů. Trasa začíná v Kotojedech, vede přes Jarohněvice směrem na Zdounky, dále na Roštín a končí v Cetechovicích. Mimo mlýnů lze navštívit Grunt Galatík v Těšánkách, který se zaměřuje na chov koní. V areálu se nachází replika vodního mlýna u rybníků František a Jan, vyhlídkové místo s altánem, a také naučná stezka. Je zde možnost ubytování. V obci Lebedov se nachází dvě rozhledy – Zdenička a Lebedov. U mlýnu Koláček je přístřešek pro případný odpočinek.

Obr. 103 Výškový profil hlavní trasy (žlutá) „Mlýnské řemeslo na Kotojedce“

Cyklotrasa – Mlýny na Trňáku (červená)

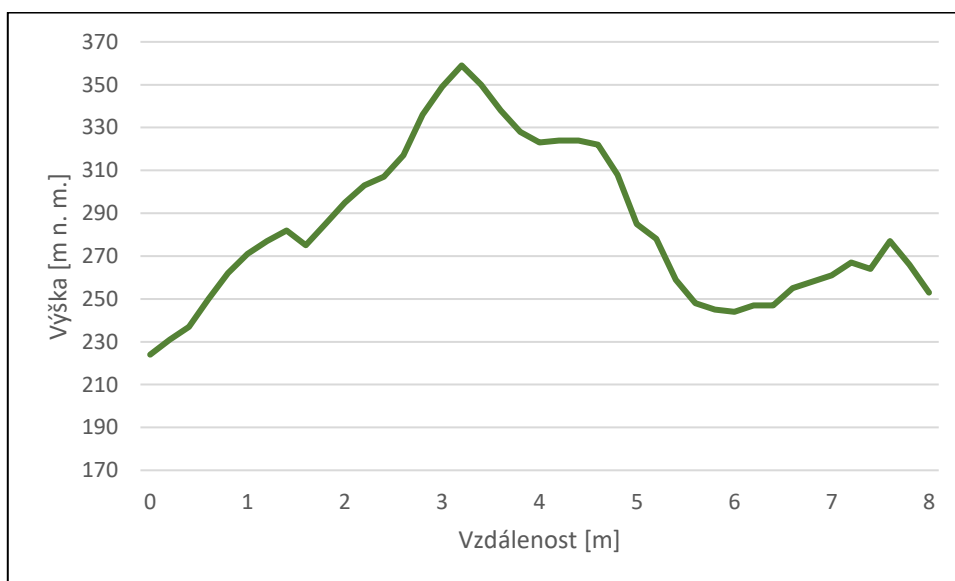
Na červené trase lze navštívit 5 mlýnů. Tento okruh začíná v obci Kotojedy, vede směrem na Vrbku do Lubné, dále pokračuje na Zlámanku, kde je možnost připojení na vedlejší trasu *Cvrčovický mlýn* (zelená). Červená trasa vede ze Zlámanky kolem mlýna Trňák a končí v Jarohněvicích. Zde navazuje na hlavní trasu (žlutou).

Obr. 104 Výškový profil vedlejší trasy (červená) „Mlýny na Trňáku“

Cyklotrasa – Cvrčovický mlýn (zelená)

Cyklotrasa navazuje na trasu Mlýny na Trňáku (červená) a na hlavní trasu Mlýnské řemeslo na Kotojedce (žlutá). Tato trasa zahrnuje Cvrčovický mlýn.

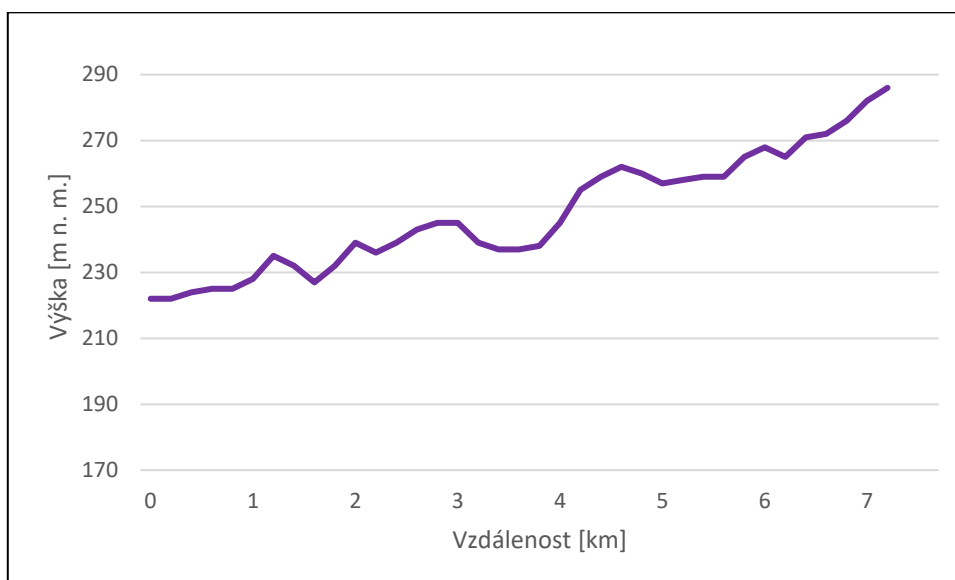

Obr. 105 Výškový profil vedlejší trasy (zelená) „Cvrčovický mlýn“

Cyklotrasa – Za pramenem Olšinky (fialová)

Fialová trasa zahrnuje tři mlýny – pozůstatek Podzámeckého mlýna Zdounky, mlýn Stroužník a mlýn Troubky-Zdislavice. Trasa vede ze Zdounek a končí v obci Hoštice, kde Olšinka pramení. Na trase je možnost ubytování v Autokempu Dvůr

Honětice. Kromě mlýnů lze po cyklotrase navštívit zámek Hoštice, Biotop Dvůr Honětice, s mírnou zajižd'kou zámek Zdislavice a okolní park zámku Zdounky (samotný zámek není pro veřejnost dostupný). Na fialovou trasu je možnost se dostat z hlavní trasy (žlutá), nebo využít vlakovou dopravu do zastávky Zdounky.

Obr. 106 Výškový profil vedlejší trasy (fialová) „Za pramenem Olšinky“

Tab. 9 Přehled navržených cyklotras v povodí Kotojedky

označení trasy	počet km	převýšení [m]	název trasy	trasa
žlutá	18	230	Mlýnské řemeslo na Kotojedce	Kotojedy – Zdounky – Cetechovice
červená	15	207	Mlýny na Trňáku	Kotojedy – Lubná – Jarohněvice
zelená	8	191	Cvrčovický mlýn	Zlámanka – Cvrčovice – Zdounky
fialová	7	78	Mlýny na Olšince	Zdounky – Troubky-Zdislavice – Hoštice

Zdroj: vlastní zpracování

Tab. 10 Seznam zastavení na cyklotrasách v povodí Kotojedky

číslo zastavení	trasa	označení	název
1	Mlýnské řemeslo na Kotojedce	žlutá	Mlýn Kotojedy
2			Mlýn a pila Šelešovice
3			Mlýn a pila Olšina
4			Mlýn v Těšánkách
5			Mlýn Koláček
6			Hubáčkův mlýn
7			Koláčkův mlýn
8			Seibertův mlýn
9			Nováková pila
10			Mlýn na obci
11	Mlýny na Trňáku	červená	Mlýn Lubná
12			Mlýn Trňák
13			Válcový mlýn Drahlov
14			Mlýn v Jarohněvicích
15	Cvrčovický mlýn	zelená	Stratilův mlýn
16	Mlýny na Olšince	fialová	Podzámecký mlýn Zdounky
17			Mlýn Stroužník
18			Mlýn v Troubkách

Zdroj: vlastní zpracování

Bývalé mlýny jsou v soukromém vlastnictví a většina z nich, slouží jako rodinný dům. V případě realizace, lze cyklotrasy doplnit o tabule s historií vodohospodářských objektů a vývojem území.

9 Závěr

Bakalářská práce řešila výskyt vodohospodářských objektů v povodí Kotojedky.

Na základě studia mapových podkladů, písemných pramenů, terénního výzkumu, rozhovoru s pamětníky a majiteli zachovalých objektů byly zmapovány vodohospodářské objekty v zájmovém území. Součástí práce je také fyzickogeografická charakteristika zájmového území a také úvod do problematiky vodohospodářských objektů. V současnosti nenajdeme v povodí Kotojedky žádný objekt využívající vodní energii.

V historii se v zájmovém území nacházelo celkem 21 vodohospodářských objektů. Z daného počtu bylo 20 mlýnů a 1 pila. Jediný zachovalý funkční mlýn v zájmovém území je Mlýn a pila Olšina, vodní pohon již dávno byl nahrazen elektromotorem (nejspíše po požáru mlýna ve 40. letech 20. století). Ze sledovaných 21 objektů se tři mlýny nedochovaly. Z Prachařova mlýna v Lebedově zůstala zachována zeď mlýnské lednice, mlýn v Cetechovicích byl zbourán a na pozemku následně postavena chata. Objekt mlýna ve Zdounkách byl po požáru v roce 1987 odklizen. Ostatní vodohospodářské objekty chátrají, jsou rekonstruovány, nebo slouží jako rodinné domy.

V rámci podpory cestovního ruchu v povodí Kotojedky byla navržena cyklotrasa, zahrnující vybrané vodohospodářské objekty. Navržená cyklotrasa se skládá z 4 úseků a má celkovou délku 48 km. Využití vodní energie má v povodí Kotojedky dlouhou tradici na kterou se bohužel do dnešního dne až na jedinou výjimku nepodařilo navázat. Proto je důležité tyto informace shromažďovat, protože mohou být cenné pro zájemce z regionu nebo turisty, kteří sem zavítají během návštěvy Kroměříže nebo jiných větších atraktivit.

10 Summary

This bachelor's thesis brings an overview of historic water management structures in the Kotojedka water catchment.

The bachelor's thesis is divided into chapters – definition and characteristics of the area of interest, introduction to the issue of water management facilities, water management facilities in the Kotojedka river basin, summary of water management facilities and Proposal of possible use of water management facilities in the Kotojedka river basin in tourism.

The aim of this bachelor thesis is to identify, map and categorize existing water management facilities and watercourse modifications in the Kotojedka river basin. To obtain data in the form of archival maps, written information and contacts with local witnesses, information was collected on selected objects and results described using GIS software in map form. In addition to the above activities, the solution of the work also includes field research, which was focused on obtaining additional information required by localization and documentation of the current state of extinct and existing buildings.

In history, there were a total of 21 water management facilities in the area of interest. These were mainly mills and sawmills. The only functional mill in the area of interest is the Olšina Mill and Sawmill, but the water drive has been replaced for electric long time ago. The other three mills – Prachařův mlýn (Lebedov), Podzámecký mlýn (Zdounky) and Malý mlýn (Cetechovice) have not been preserved. Of the Prachař mill, only the original wall of the mill refrigerator remained, the mill in Cetechovice was demolished and a cottage was built on the plot, and the ruins of the mill in Zdounky were removed after the fire. Other water management facilities are falling into disrepair, are reconstructed or serve as family houses.

As part of the support of tourism in the Kotojedka river basin, a cycle route was designed, including water management facilities.

11 Použitá literatura a zdroje

Literární zdroje

BERAN, Jan, 2006. *Základy vodního hospodářství: pro obor aplikovaná ekologie*. V Praze: Česká zemědělská univerzita. ISBN 80-213-1405-2.

CULEK, Martin, 2013. *Biogeografické regiony České republiky*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6693-9.

DEMEK, Jaromír a Jaroslav KESTŘÁNEK, Vladimír VLČEK, ed., 1984. *Vodní toky a nádrže: Zeměpisný lexikon ČSR*. Praha: Academia.

DEMEK, Jaromír a Peter MACKOVČIN, 2014. *Zeměpisný lexikon ČR*. 3. přepracované. Brno: Mendelova univerzita v Brně. ISBN 978-80-7509-113-0.

HERBER, Vladimír a Jiří SUDA, 1996. *Cvičení z fyzické geografie I: hydrologie*. Vyd. 2. Plzeň: Západočeská univerzita. ISBN 80-708-2268-6.

IVAN, Antonín, 1989. *Vodní náhony: opomíjené antropogenní tvary reliéfu*. Sborník Československé geografické společnosti. Praha: Nakladatelství ČSAV.

KNOB, Stanislav a Aleš ZÁŘICKÝ, 2009. *Nástin dějin výroby od pravěku po současnost*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-689-5.

MAKOVSKÝ, Vladimír, 2006. *Mlýny a mlynáři na Velkomeziříčsku: 1344-2004*. Svazek III. Velké Meziříčí: Vlastivědná a genealogická společnost při Jupiter klubu. ISBN 80-239-3751-0.

NOVÁK, Jindřich, 2017. *Mezi Kroměříží a Kvasicemi*. Kroměříž.

NOVÝ, Luboš, 1974. *Dějiny techniky v Československu do konce 18. století*. Praha: Academia.

PALIČKOVÁ, Ludmila. *Mlynářský rod Stratilů: rodina Ireny a Ludvíka Svobodových*. 1. Kroměříž: Lebedovský mlýn, 2020.

PALIČKOVÁ, Ludmila, 2010. *Zdounky: historie a současnost*. [Brno]: Pro Obec Zdounky vydalo vydavatelství F.R.Z. agency. ISBN 978-80-87332-11-5.

PAVELKOVÁ, Renata a Jindřich FRAJER, 2013. *Základy fyzické geografie 1: Hydrologie*. 2. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3843-6.

PEŘINKA, František Václav, 2002. *Vlastivěda moravská: Kroměřížský okres*. II: Místopis. Zdounky: Jiří Rotschedl.

PEŘINKA, František Václav, 2001. *Vlastivěda moravská: Zdounecký okres*. II: Místopis. Zdounky: Jiří Rotschedl.

QUITT, Evžen, 1971. *Klimatické oblasti Československa: Climatic regions of Czechoslovakia*. Brno: Geografický ústav ČSAV. Studia geographica.

ROTSCHEDL, Jiří, 2001. *Mikroregion Zdounecko: stručný průvodce dějinami a současností*. Zdislavice: Littera. ISBN 80-238-8266-x.

RUDA, Aleš, 2014. *Klimatologie a hydrogeografie pro učitele* [online]. Brno: Masarykova univerzita [cit. 2021-03-08]. ISSN 1802-128X. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/ps14/fyz_geogr/web/skripta/klimatologie_hydrogeografie.pdf

SLAVÍK, Ladislav a Martin NERUDA, 2004. *Vodní režimy v krajině*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, Fakulta životního prostředí. ISBN 80-704-4559-9.

ŠTĚPÁN, Luděk a Magda KŘIVANOVÁ, 2000. *Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách: historie a technika vodních a větrných mlýnů, hamrů, pil, valch, olejen, stoup...* Praha: Argo. ISBN 80-720-3254-2.

ŠTĚPÁN, Luděk, Radim URBÁNEK a Hana KLIMEŠOVÁ, 2008. *Dílo mlynářů a sekerníků v Čechách II*. Praha: Argo. ISBN 978-80-257-0015-0.

Internetové zdroje

CURIA VÍTKOV: Vodní a větrné mlýny ve středověku v Čechách [online]. 2020 [cit. 2021-03-27]. Dostupné z: <https://curiavitkov.cz/mlyny>

ČESKÝ HYDROMETEOROLOGICKÝ ÚSTAV: Úsek hydrologie, Hydrologický seznam povodí [online], 20121. [cit. 2021-03-27].

Dostupné z: http://voda.chmi.cz/opv/doc/hydrologicky_seznam_povodi.pdf

OBEC JAROHŇEVICE: Historie obce Jarohněvice [online]. Jarohněvice: Obec Jarohněvice, 2021 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://www.jarohnevice.eu/historie>

LAIKA, Viktor. Vodní turbína, 1999. Abeceda vodních pohonů, mve.energetika.cz [online]. [cit. 2021-03-27].

Dostupné z: https://www.cez.cz/edee/content/file/static/encyklopedie/vykladovy-slovník-energetiky/hesla/vod_turb.html

PAMÁTKOVÝ KALATOG [online], 2015. Praha: Národní památkový ústav [cit. 2021-03-27].

Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/>

VESELÝ, Petr. Výlet do Gifhornu. In: Povětrník [online]. Brno: Povětrník, 2006 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z:

<http://povetrnik-cz.svethostingu-tmp.cz/rs/view.php?cisloclanku=2006051501>

VEVERKA, David, 2007. Kapsový výtah (dopravník) – korečkový elevátor. Vodní mlýny.cz [online]. [cit. 2021-03-27].

Dostupné z: <http://vodnimlyny.cz/de/kapsovy-dopravnik/>

VEVERKA, David, 2012. Válcové mlecí stolice. Vodní mlýny.cz [online]. [cit. 2021-03-27].

Dostupné z: <http://vodnimlyny.cz/es/valcove-mleci-stolice/>

VEVERKA, David, 2014. Hranolové vysévače. Vodní mlýny.cz [online]. [cit. 2021-03-27].

Dostupné z: <http://vodnimlyny.cz/es/hranolve-vysevace/>

VEVERKA, David, 2014. Štoska. Vodní mlýny.cz [online]. [cit. 2021-03-27].

Dostupné z: <http://vodnimlyny.cz/es/stoska/>

VEVERKA, David, 2017. Strojní vybavení. Vodní mlýny.cz [online]. [cit. 2021-03-27].

Dostupné z: <http://vodnimlyny.cz/es/strojni-vybaveni/>

VODNÍ MLÝNY [online], 2017. Rudolf Šimek [cit. 2021-03-27].
Dostupné z: <http://vodnimlyny.cz/>

Mapové zdroje

CHMI (2019): Rozvodnice 4. řádu. [online]. [cit. 2021-03-27].
Dostupné z: <http://voda.chmi.cz/>

ČÚZK (2020): Prohlížečská služba WMS – ZM 50. [online]. [cit. 2021-03-27].

Dostupné z: https://geoportal.cuzk.cz/WMS_ZM50_PUB/WMSService.aspx

ČÚZK (2020): Prohlížečská služba WMS – ZM 200. [online]. [cit. 2021-03-27].

Dostupné z: https://geoportal.cuzk.cz/WMS_ZM200_PUB/WMSService.aspx

ČÚZK (2021): Data200. [online]. [cit. 2021-03-27].
Dostupné z: <https://geoportal.cuzk.cz/>

GEOLAB, 1768. První vojenské mapování Měřítko 1:28 000.

GEOLAB, 2014. Náhledy map evidence nemovitostí [online]. [cit. 2021-04-21].

Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

GEOLAB, 2014. Náhledy map Stabilního katastru [online]. [cit. 2021-04-21].

Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

GEOLAB, 2021. Třetí vojenské mapování 1 : 25 000 [online]. [cit. 2021-03-27].

Ostatní zdroje

ÚSTNÍ SDĚLENÍ P. GALATÍK, 2021. Rozhovor s p. Galatíkem, současný majitel mlýnu Koláček.

ÚSTNÍ SDĚLENÍ P. HERODEK, 2021. Rozhovor s p. Herodek, současný majitel mlýnu Stroužník.

ÚSTNÍ SDĚLENÍ P. JANOŠTÍK, 2021. Rozhovor s p. Janoštkem, současný majitel Koláčkova mlýnu – Roštín.

ÚSTNÍ SDĚLENÍ P. KUNC, 2021. Rozhovor s p. Kuncem, pamětník z Těšánek.

ÚSTNÍ SDĚLENÍ P. KUNCOVÁ, 2021. Rozhovor s p. Kuncovou, obyvatel obce Lubné.

ÚSTNÍ SDĚLENÍ P. NOVÁK, 2021. Rozhovor s p. Novákem, majitel pily Roštín.

ÚSTNÍ SDĚLENÍ P. NOVÁK, 2021. Rozhovor s p. Novákem, pamětník Chvalnov
a okolí

ÚSTNÍ SDĚLENÍ P. NOVÁK, 2021. Rozhovor s p. Plesovou, starostka obce
Cetechovice

ÚSTNÍ SDĚLENÍ P. STOKLASA, 2021. Rozhovor s p. Stoklasou, majitel Hubáčkova
mlýnu

Příloha 1 k bakalářské práci Dominiky Muchové: „Vodohospodářské objekty v povodí Kotojedky“

FOTODOKUMENTACE

Lokalita Cetechovice

Obr. 1 Rybník u Malého mlýna
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 2 Původní zeď u rybníka u Krpcova mlýna
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 3 Zpevněné koryto Kotojedky u Krpcova mlýna
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 4 Zchátralá hospodářská budova u Krpcova mlýna se zbytky transmise
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 5 Původní koryto náhonu ke Krpcovu mlýnu
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 6 Mlýnský kámen u Krpcova mlýna
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Lokalita Roštín

Obr. 7 Interiér Seibertova mlýna s původní transmisí
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 8 Násypka a mlecí zařízení v Seibertovu mlýna
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 9 Obraz původní pily
Zdroj: Muchová D., březen 2021; vyfoceno u p. Nováka

Obr. 10 Vodní právo Novákovy pily zakoupené za Marie Terezie
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Lokalita Lebedov

Obr. 11 Relikt rybníka u mlýna Koláček
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 12 Pozůstatky náhonu mezi Lebedovem a Těšánkami
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 13 Upravený vodní tok Kotojedka
Zdroj: Muchová D., březen 2021

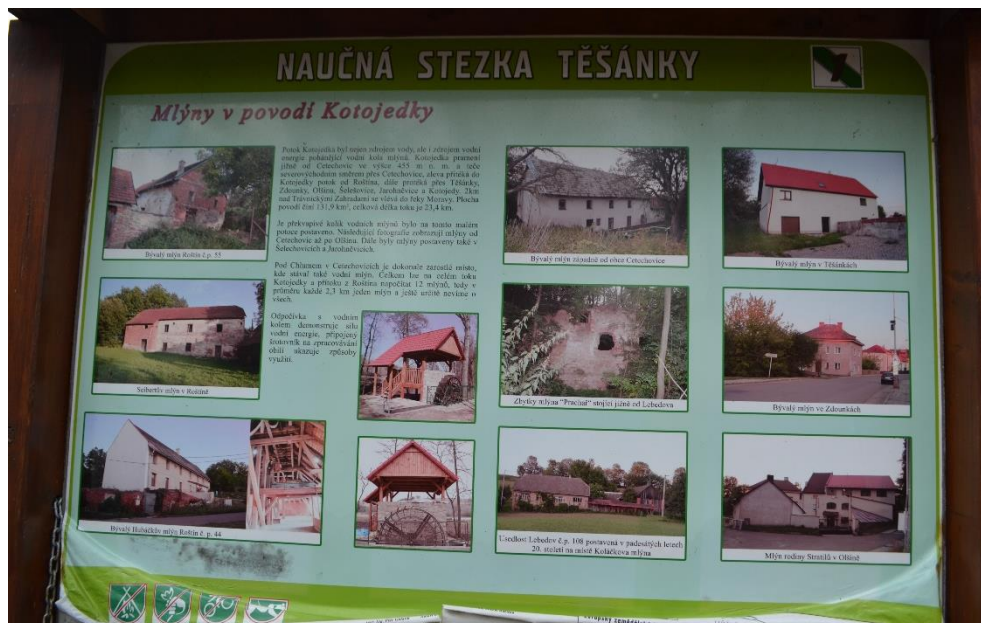
Obr. 14 Replika vodního mlýna – Grunt Galatík
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 15 Mlecí zařízení v replice vodního mlýna – Grunt Galatík
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 16 Pozůstatky náhonu u Prachařova mlýna
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 17 Naučná stezka Těšánky – Grunt Galatík
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Lokalita Troubky-Zdislavice

Obr. 18 Koryto původního náhonu na mlýn Stroužník
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Lokalita Zdounky

Obr. 19 Podzámecký mlýn s vilou a náhonem
Zdroj: Paličková, 2020

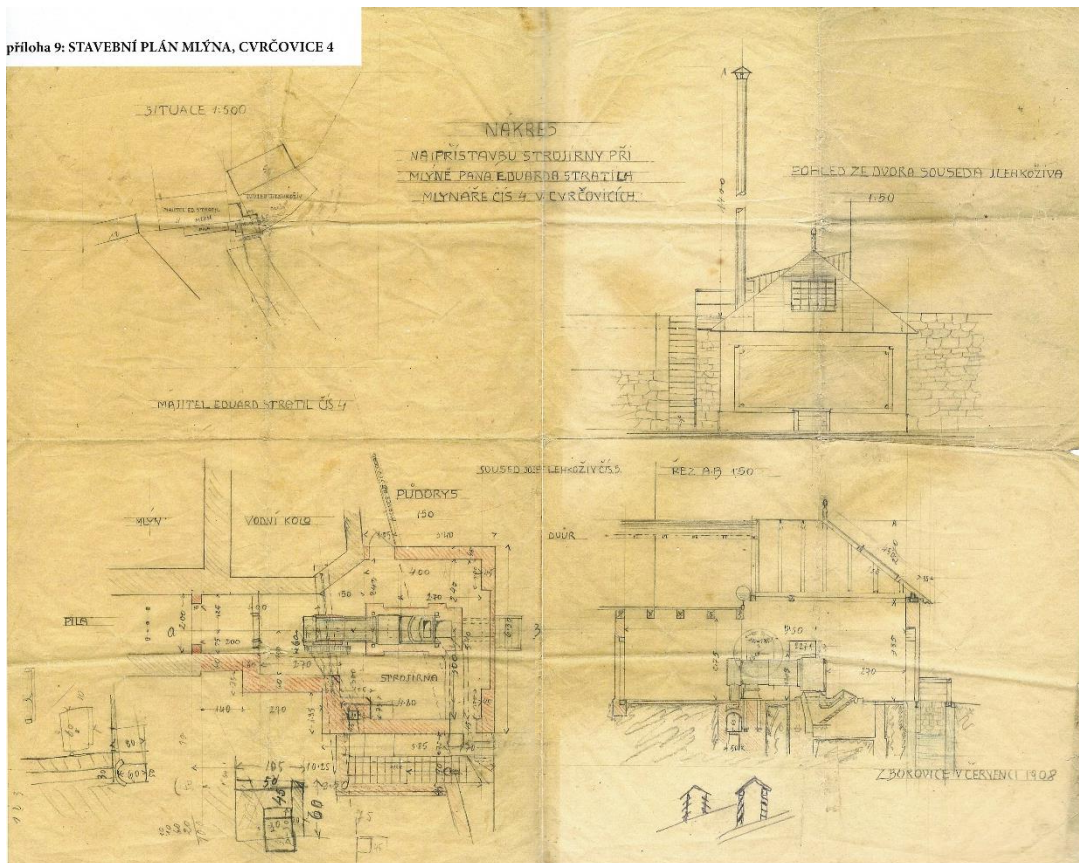
Obr. 20 Podzámecký mlýn v plamenech
Zdroj: Paličková, 2020

Obr. 21 Trosky Podzámeckého mlýna
Zdroj: Paličková, 2020

Lokalita Cvrčovice

příloha 9: STAVEBNÍ PLÁN MLÝNA, CVRČOVICE 4

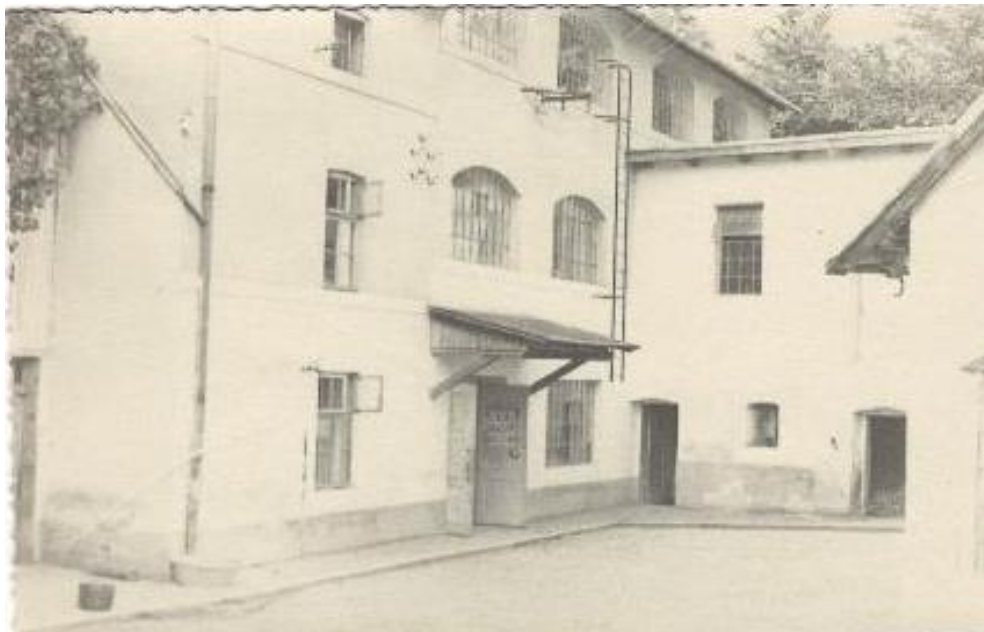

Obr. 22 Stavební plán mlýna a pily v Cvrčovicích
Zdroj: Paličková, 2020

Lokalita Skržice-Olšina

Obr. 23 Mlýn a pila Olšina v 40. letech 20. století
Zdroj: Stratilová Z., 2021

Obr. 24 Mlýn a pila Olšina v 50. letech 20. století
Zdroj: Stratilová Z., 2021

Obr. 25 Mlýn Olšina ze zahrady od pily v 50. letech 20. století
Zdroj: Stratilová Z., 2021

Obr. 26 Moderní mlecí stolice
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 27 Vysévač
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 28 Kapsový dopravník ve mlýnu Olšina
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 29 Šnekový dopravník
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 30 Pozůstatky ovládní turbín
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 31 Zrekonstruovaný akvadukt vedoucí přes Kotojedku
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 32 Pozůstatek náhonu k mlýnu Olšina
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 33 Soutok Cvrčovického potoku s Kotojedkou
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 34 Pila v Olšíně
Zdroj: Muchová D., březen 2021

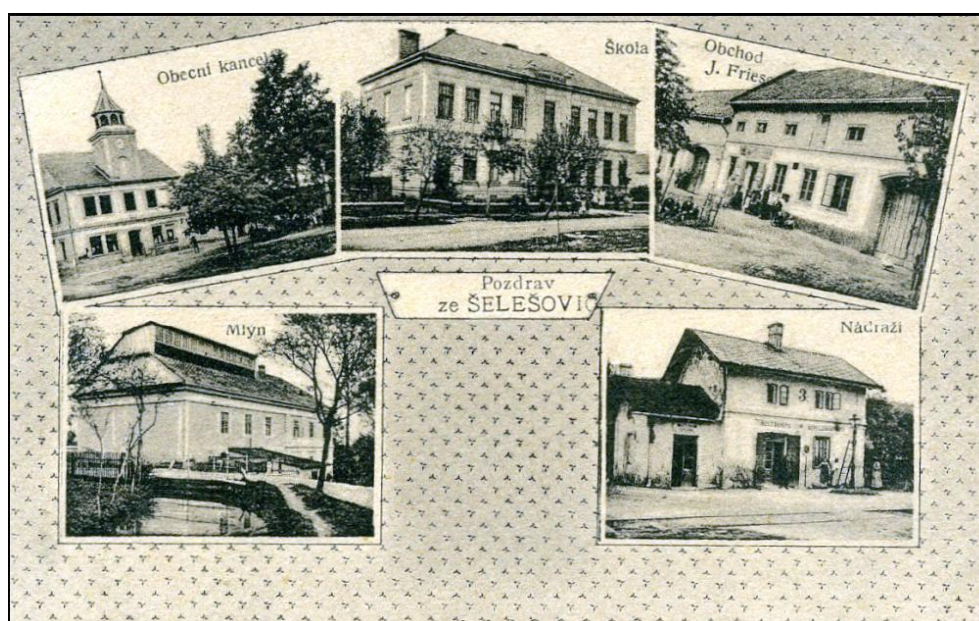

Obr. 35 Místo, kde se dříve nacházela česla a stavidla
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Lokalita Šelešovice

Obr. 36 Pozůstatky turbínové kašny
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 37 Pohlednice ze Šelešovic z roku 1919
Zdroj: Fotohistorie.cz, 2011

Lokalita Zlámanka

Obr. 38 Mlýn Trňák
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 39 Relikt rybníku u mlýna Trňák
Zdroj: Muchová D., březen 2021

Obr. 40 Relikt rybníku u mlýna Trňák
Zdroj: Muchová D., březen 2021